

**ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА**

Вашак О.О., Міга Ю.О.

**ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИВАТНИХ
ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ**

Навчально-методичний посібник

Полтава 2023

УДК 373.2.035:39(=161.2):37.018.593(075.8)

Вашак О.О., Міга Ю.О. Особливості національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватних центрів розвитку. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта. – Полтава, 2023. – 110 с.

У навчально-методичному посібнику представлено теоретичний та організаційно-методичний аспект проблеми особливостей національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватних центрів розвитку. Розроблено та впроваджено експериментально-педагогічне дослідження розроблення та упровадження педагогічних умов для дошкільників як засобу національного виховання у приватних центрах розвитку. Посібник розрахований на студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта та вихователів ЗДО.

Рецензенти:

Оксана ЖОВНІР

вихователь-методист
Полтавського дошкільного
навчального закладу (ясла-садок) № 40
«Ромашка»

Полтавської міської ради
Полтавської області.

Лілія КОНОНЕНКО

канд. пед наук, доц. доц. кафедри
спеціальної роботи, реабілітації
та повоєнної адаптації

Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

Затверджено на засіданні кафедри
дошкільної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
протокол № __ від __ _____ 2023р.

Затверджено на засіданні вченої ради
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
протокол № __ від __ _____ 2023р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Ретроспективний аналіз проблеми національного виховання дітей дошкільного віку.....	8
1.2. Характеристика базових понять проблеми дослідження.....	17
1.3. Організація процесу національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку на сучасному етапі.....	27
 РОЗДІЛ 2. ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИВАТНИХ ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ.....	 37
2.1. Аналіз нормативних документів та освітніх програм національного виховання дітей дошкільного віку.....	37
2.2. Характеристика педагогічного досвіду вихователів України щодо реалізації національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку.....	45
2.3. Основні напрями, засоби та методи національного виховання дітей дошкільного віку.....	56
 РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИВАТНИХ ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ.....	 65
3.1. Визначення критеріїв, показників та рівнів національного виховання дітей дошкільного віку.....	65
3.2. Розробка та впровадження технології національного виховання дошкільників в освітньому просторі приватних центрів розвитку.....	78
3.3. Результати ефективності впровадження технології національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватного центру розвитку.....	86
 ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	 93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	109

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах в нашій країні зростають вимоги до виховання і навчання підростаючого покоління. Так, одним з найважливіших педагогічних завдань, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Базовий компонент дошкільної освіти, як державний стандарт, визначає ознайомлення дітей з поняттями «держава»; «народ»; «людство», з правами та обов'язками громадян України. Згідно Концепції дошкільного виховання передбачається розвиток у дітей національної культури, яка є внеском у загальнолюдські надбання демократії, гуманізму, гідності, громадянськості; виховання дітей на героїчних постатях історичного минулого, яке формує у них національну свідомість. Нормативно-правовою базою визначені мета та завдання в галузі дошкільної освіти. Це всебічний розвиток дитини як найвищої цінності суспільства, а також формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі потенціалу народу.

Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

На сучасному етапі розвитку та реформування дошкільної освіти, українському суспільству потрібні упевнені в собі, незалежні, з яскравою індивідуальністю діти. В той же час в суспільстві відчувається проблема національного виховання. Одним з характерних проявів духовної спустошеності і низького рівня культури є втрата націоналізму як однієї з духовних цінностей нашого народу.

Упродовж тривалого часу в Україні відбувалися події, які призвели суспільство до нерозуміння своєї національної ідентичності, національного характеру, народних коренів, культури мистецтва.

Проте, у зв'язку зі збройною агресією росії проти України у більшості громадян відбулося розуміння сутності національного спротиву та рівня розвитку патріотизму. Тому, наразі, державі потрібні нові підходи і нові шляхи до національного виховання дітей дошкільного віку, які є майбутнім країни. Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

За таких умов, актуальною є проблема національного виховання, яка полягає у системному та цілеспрямованому впливу на розвиток дитини як фізично, так і духовно, з метою формування у неї системи знань, навичок, емоцій, переконань, ідеалів, традицій та цінностей, характерних для конкретної нації. Ця проблема є актуальною для дітей дошкільного віку, оскільки саме на цьому віковому етапі відбувається активний процес формування особистості та розвитку національної ідентичності.

Проте необхідність національного виховання дітей у приватних центрах розвитку залишається актуальною та нагальною. Аналіз наукових досліджень та актуальність проблематики спонукали до вибору **теми** магістерського дослідження: «Особливості національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватних центрів розвитку». Відповідно до теми нами була визначена мета дослідження.

Мета роботи: теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження проблеми особливостей національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому середовищі приватних центрів розвитку.

Для реалізації мети ми визначились із **завданнями**:

- опрацювати психолого-педагогічні, етнографічні та методичні джерела з проблеми національного виховання дітей дошкільного віку;
  - здійснити характеристику базових понять дослідження та розкрити роль національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку на сучасному етапі;
  - розробити та впровадити педагогічну технологію національного виховання дошкільників в освітньому просторі приватних центрів розвитку;
  - визначити ефективність технології національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватного центру розвитку.

Об'єктом дослідження є процес національного виховання дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження є форми, методи та засоби педагогічної технології національного виховання дітей дошкільного віку в приватних центрах розвитку.

Методи дослідження:

- теоретичні методи - для здійснення обґрунтування змісту та структури провідних категорій дослідження; для визначення комплексу педагогічних умов організації національного виховання дітей дошкільного віку (аналіз вітчизняної психолого-педагогічної літератури, періодики з дошкільного виховання, синтез, узагальнення, класифікацію та систематизацію);
- емпіричні методи - бесіда, анкетування, інтерв'ювання, цілеспрямоване педагогічне спостереження, проведення педагогічного експерименту;

Методи математичної статистики - визначення якісного і кількісного аналізу результатів експериментального дослідження.

Рівень вивчення проблеми. Аналіз наукових джерел засвідчив, що питання щодо здійснення національного виховання особистості досліджувалися різними науковцями: І. Бех [8], Г. Ващенко [16], Л. Відмиш [19], О. Волин [21], І. Газіна [24], Л. Дзюбенко [29], О. Дронова [32], Г. Корда [46], О. Крусь [47], В. Кузь [48], Л. Петренко [61], Ю. Руденко [70], М. Рудницька [71], С. Русова [72], О. Севаст'янова [73] та ін. Про національне виховання в контексті глобалізаційних процесів писав В. Бех; основні завдання національного виховання називав Г. Ващенко; про шляхи та засоби реалізації національного виховання йдеться у роботі Л. Відмиш.

У науковому доробку І. Газіної йдеться про формування у дітей дошкільного віку першооснов національної свідомості. О. Дронова присвятила свою наукову роботу дослідженню можливостей національного виховання засобами народного мистецтва. Національне виховання у поглядах С. Русової розглянуто у роботі, авторами якої є Г. Корда та Л. Корда. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що в сучасних умовах спостерігається певне зниження інтересу науковців до цієї важливої теми.

Елементи наукової новизни та практичне значення одержаних результатів. У магістерській роботі вперше розкрита можливість розробки педагогічних технологій національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку на сучасному етапі.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 127 сторінок. Основний обсяг роботи складає 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

1.1. Ретроспективний аналіз проблеми національного виховання дітей дошкільного віку.

У наукових дослідженнях було доведено, що застосування надбань історичної пам'яті народу та його культурних цінностей у процесі виховання дозволяє сформувати у дитини уявлення щодо життєвого національного простору, моральних норм, поведінкового досвіду, творчих нахилів, розвитку культури та художнього стану [32, с. 62].

Вчені зауважують, що пращури українців за часів античності, в часи трипільської культури уже володіли писемністю, величезними фольклорними надбаннями, виховними звичаями та традиціями, міфологією, мали агрокалендар. Виховна система народу тисячоліттями розвивалася, не допускаючи руйнівного відбитку різноманітних окупантів з чужих земель, шовіністичних політичних сил. Ще з часів дохристиянських вірувань на Україні безмежним ресурсом, з якого започатковувалася та плавно зміцнювалася збірна виховна система, виступала життєва активність пращурів українців. Сенс історичного народного буття складався з передавання умінь від покоління до покоління, з отримання набутих знань, з життєвого досвіду предків. Переважного напрямку в життєвому та виховному процесах наших пращурів отримала праця хліборобів [11, с. 23].

Творчість народу, насичена дивовижною чарівністю та високою мораллю, з вікової глибочини отримувала постійний розвиток в пісенному, танцювальному, музикальному та декоративно-прикладному аспектах. Різноманітна за змістовністю та оригінальна за формою творчість народу струменіла живильним джерелом постійного нарощення виховних прийомів, методів, засобів та ідей. Чітко виражених національних рис виховна система набула в часи Київської Русі, якій були притаманні виховання в родині, початкові училища, середня й вища школа, що для державних потреб навчала державних та церковних діячів, ораторів, літописців, письменників, філософів. В епоху до монголо-татарського іга тільки у столичному місті Києві існувало чотириста монастирів і церков, при яких були організовані і шкільні заклади. У ту пору діти були чемними та вихованими, адже при зустрічі з дорослими вони низенько били чолом, торкаючись руками аж до самої землі, ніби бажали цим жестом щедрості від Землі-годувальниці, сили та здоров'я [84, с. 13].

Надалі утверджувалися виховні мудроці з характерними традиціями, що опиралися на народний календар, на фольклорні, міфологічні та мистецькі багатства. У виховній системі набував культ Природи та людини. Ефективність виховних прийомів була настільки високою, що дитина без потреби не могла навіть образити комашку, щоб не було тій боляче, чи зірвати травинку. Скажімо, не дозволялося палицею ударяти по землі, яка вважалася матір'ю. Розлогі засади гуманізму плекалися виховною системою [56, с. 21].

Тогочасна церква та релігія вносили свої безцінні корективи у розвиток виховної системи держави. Зберігаючи традиційні релігійні засади дайбожичів, процес виховання помалу сприймав ідеї християнства. Відкриваючи нові навчальні установи, служителі культу спонукали до використання у виховному процесі наукових, історичних, літературних, культурних тем, різноманітних пам'яток та творів, які нерідко виступали рушіями еволюції виховання та освіти. В результаті розвивалося народне національне мислення, збуджуючи глибинні почуття, спрямовуючи душевну силу в напрямку правди та добра, благодіянь та милосердя. Однак були і негативні моменти діяльності служителів культу, скажімо конфлікти на релігійному підґрунті, наявність єзуїтських шкіл [79, с. 56].

Багато літературних, історико-культурних, педагогічних пам'яток шістнадцятого-сімнадцятого століття із солідним виховним потенціалом, в основі створення яких лежать сюжети на релігійну тему, збереглися й до сьогодні. Неоціненний внесок у національну виховну систему зробили широко відомі освітні та культурні діячі минулого: І. Борецький, літописець Нестор, П. Могила, І. Вишенський, згодом М. Шашкевич, О. Духнович [34],

Я. Головацький, І. Вагилевич, та інші, які сприяли вихованню підростаючого покоління у душі гуманізму та патріотизму, при цьому відстоювали духовну й політичну самостійність України [84, с. 14].

В часи значного національного Відродження (шістнадцяте – перша половина вісімнадцятого століття) виховна національна система добилася чималих досягнень. Це був «зоряний час» людського звільнення людини від соціального й національного гноблення, тріумфу визвольного козацького руху, якому були притаманні могутність свободолюбивої військової та суспільно-політичної сили та високий рівень піднесення духу українського народу. Бурхливого розвитку досягли мистецтва та ремесла, фольклорні джерела, книгодрукування, народний театр [62, с. 45].

На очах європейських країн в той час закріплювалася неповторна українська виховна система, коли створювалися нові види навчально-виховних установ, отримували зміни принципи їх роботи, орієнтуючись на демократизм та гуманізм. Щільна сітка козацьких, братських, дяківських, січових, монастирських, церковних шкіл, а ще шкіл художнього напрямку поширилася по всій Україні. З'явилися академічні заклади. Скажімо, у 1575 році Острозька академія, у 1515 Києво-Могилянська, які були першими відомими на весь світ українськими вищими навчальними закладами, що занотували золоті сторінки в історичний процес еволюції виховної національної системи України та піднесли свої досягнення до рівня народів Європи.

Ряд громадських і освітніх діячів, видатних учених українського Відродження таких, як І. Гізель, Л. Баранович, З. Копистенський, Л. Зизаній, Ф. Прокопович, М. Смотрицький зробили значний внесок у зміцнення дружби народів, що засвідчує перебування у найтіснішому взаємозв'язку національних і загальнолюдських чинників [84, с. 15].

Час апогею свого розвитку досягла українська виховна система в часи проходження блискучої національно-визвольної війни під керівництвом Богдана Хмельницького (1648-1654), в епоху доблесної боротьби за політичну, державну, культурну, економічну незалежність України.

Суспільно-політичні моральні цінності та ідеали, наукові течії поповнювали виховну українську систему, складаючи сенс роботи демократичних громадсько-культурних напрямків, організацій та соціальних інститутів. Республіканський устрій Запорозької Січі, яка була форпостом волі та суверенітету України, збуджував захоплення та здивування для багатьох у світі завдяки домінанті реалізації діяльності козацьких рад, виборності отаманів та гетьманів, козацької старшини та полковників на Січі. Демократичні засади національного судочинства та самоврядування були поширеними у козацько-гетьманську пору. Новітнім фактом на правознавчому та політичному поприщі тогочасного світу Європи стала Конституція гетьмана П. Орлика (1710 р.), що містила наступне: твердження про захист прав суверенності держави, нації, прав людини. Результатом цього є утвердження у виховній системі положень гуманізму, самоврядування, народовладдя, відданості народним прагненням [84, с. 16].

Феноменальна річ, козацька педагогіка, з'явилася в козацько-гетьманські часи, показавши відмінний від інших країн шлях розвитку української практики та теорії в царині педагогіки. Козацька педагогіка, увібравши в свою сутність підґрунтя демократизму та гуманізму навчального та виховного процесу, базувалась на ідеологічних принципах козацького світогляду, формуючи людину, вірну національним ідеалам, в наслідок чого педагогіка України піднеслася на більш високий рівень. Козацька виховна система та козацька педагогіка, яка отримувала свою реалізацію в родинях козаків, соціальному довір'ї, в братських, козацьких, січових школах досягли вершин національної виховної системи.

Занепад виховної системи України розпочався від часу втрати української державної та політичної незалежності. Російські, австро-угорські, польські, й реакційні сили, захопивши землі України, забажали ліквідувати національну виховну систему, щоб викоренити самосвідомість і свідомість українського народу, його неповторну культуру та державність [84, с. 16].

Почалися повальні утиски: заборона на українську мову, припиняли свою діяльність

національні академії, колегіуми, шкільні заклади, а молодим людям України нав'язувалися чужі традиції, культура та мова. На жаль, знайшлися і відступники, насичені духом манкуртів і яничарства, що переймали те, що їм насаджували окупанти [56, с. 22].

Через це виховна система України, отримуючи удар за ударом, мала суперечливий розвиток, продовжуючи існувати переважно в межах родинного кола. Проте як найбільш святе, національно свідомі, вірні діти народу, а саме освітні, культурні діячі та учені зберігали духовність народу та традиції виховання молоді.

Адже неможливо припинити струмування національної духовності в діяльності українських педагогів, літераторів, які були джерелом народної життєдіяльності. «Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе» – так зазначав геній України, видатний поет, філософ та педагог Г. Сковорода [59, с. 56].

Т. Шевченко, пророк українського народу, Великий Кобзар був видатним борцем за відродження виховної системи України. Видавши український буквар у 1861 році, насичений засобами та ідеями народознавства і народної педагогіки, він також плекав мрію про написання книг з української етнографії, історії, географії [48, с. 63].

Видатні українські діячі культури та науки, історики, етнографи, педагоги, фольклористи, композитори такі, як Леся Українка, М. Грушевський, І. Франко, М. Драгоманов апелювали до питань виховання в дусі національного патріотизму, реалізуючи ідеї українського націоналізму, прищеплюючи почуття відданості до Вітчизни, до рідної мови, доспадку предків та поважного відношення до інших народів. Слід зауважити, що саме М. Грушевський поєднав інтереси Східної та Західної України, піднявши національний прапор над круговертю політичного вирування, проголосивши народу важливу ідею, здобуття власної незалежності та державності, та одночасно попереджаючи, що при втраті ідентичності та етнічної культури настає неодмінне змішування з чужими етносами [47, с. 74].

Чудово розуміючи виховну роль, М. Драгоманов наголошував на потребі постійного розвитку виховної національної системи, що ґрунтується на основі всього українського, на придержуванні принципів самобутності, збереженні народної культури, пісні та мови [31].

Видатні наукові діячі, представники сфери освіти та культури одностайно підхопили прапор борні за виховну систему України, про що свідчив розвиток дослідницьких робіт в природничих та гуманітарних галузях (філософії, історії, біології, математиці). Однозначно визнані світом надбання українських істориків-літописців України: Самійла Величка, Самовидця, Граб'янки, а ще В. Антоновича, М. Аркаса, Д. Бантиш-Каменського. Такі народознавці, як Ф. Колесса, В. Гнатюк, Ф. Вовк, М. Кравченко, П. Чубинський внесли достойний вклад у збагачення світової етнографії. Твори знаменитих мовознавців О. Потебні, О. Бодяньського, Б. Кримського, Б. Грінченка, П. Житецького породжують запальні почуття до мови українського народу.

Політика самодержавної Росії, яка перетворила Україну у свою колонію, призводила до насильницької денационалізації української нації, до знищення національних традицій виховання. Хоча все-одно існували заклади освіти (гімназії, ліцеї, колегіуми), що реалізовували деякі складові української виховної системи. Скажімо, у колегії імені Павла Галагана (1871-1920), переважали духовні традиції народу у процесі виховання та навчання. Вище названий освітній заклад за висотою досягнень у царині інтелігентності, досвідченості вихованців, науковості подавання знань цілком можливо порівняти з Кембриджським чи Оксфордським коледжами [84, с. 17].

Не дивлячись на постійні перепони, все ж організовувалися педагогічні товариства «Рідна школа», «Просвіта», об'єднання молоді «Сокіл», «Пласт», «Січ», освітньо-виховні спілки, функціонування яких базувалося на рідних культурно-історичних звичаях, в точу числі і козацьких.

Самовіддана діяльність таких представників освіти і народних учителів, як П. Кобринська, У. Кравченко, А. Онищук, Л. Гарматій, О. Попович, спонукала до утвердження в кінці дев'ятнадцятого та на початку двадцятого століття національної виховної та шкільної системи в Галичині. Ю. Федькович та його наслідувачі закладали підґрунтя

української школи, не допускаючи онімечення та румунізацію людей буковинського краю. Плавне відновлення національної школи України та її виховної системи стартувало в ході революції 1905-1907 років, а лютнева революція 1917 року спонукала до сплеску національного, державного та політичного українського розвитку. У період УНР, революції 1917-1919 років, директорії та гетьманату відбулося піднесення гуманізації та демократизації закладів освіти та розвитку українського виховного процесу. Ставали актуальними закони, які зміцнювали національну виховну систему, культурно-національні традиції виховання набували активного оновлення. Велася підготовка українських педагогічних кадрів, розвиваючи національну педагогіку [84, с. 18].

Відомим носієм української демократичної педагогічної думки була Софія Русова, організатор народної освіти, практичний педагог, яка є творцем самобутнього задуму національного виховання. Весь життєвий шлях С. Русової був скерований на прищеплення українцям ще з дитячих років рис національної гідності, починаючи з сім'ї та дошкільних закладів.

Найважливішою ідейною направленістю, що червоною ниткою пронизує всі педагогічні розвідки С. Русової, є задум формування освітньої системи України, тому вона є засновником концепції національного виховання, національного дошкільного закладу, української школи. Довгий час, практично все життя С. Русова переймалася ідеєю зародження «українського дитячого садка», що дозволив би реально втілити ідеї дитячого національного виховного процесу – виховання українців [29, с. 8].

С. Русова в своїй педагогічній діяльності всестороннє намагалася, щоб в країні запанували пошанування до народних духовних надбань та значна національна свідомість. Тому розвиток рідної української мови, становлення виховної та шкільної національної систем докладно перекликається з українським національним відродженням [74, с. 32].

Українське національне відновлення С. Русова однозначно поєднувала з національною виховною системою в усіх її ланцюгах: родина – дитячий садок – школа – вищі навчальні заклади, для якої необхідне формування певного довкілля, що сприяє еволюції національних почуттів у дітей та молодих людей. Таким чином, С. Русова надзвичайно переймалася питаннями національного виховання. Саме через опанування рідного мовного простору, географії, історії культури рідної землі, через засвоєння здобутків мистецтва народу в дитини твориться шанобливе відношення до духовних народних надбань, формується самоповага, національна свідомість, гідне ставлення до інших народів. Певно, найбільш актуальним і для сьогодення є задум створення національної освіти [72, с. 35].

В педагогічному спадку відомого українського психолога та педагога Г. Ващенка, людини зі світовим ім'ям, умотивовано змістовність творення національної свідомості та патріотичних почуттів [71, с. 140].

Г. Ващенко зазначав, найбільш важливим завданням сучасності є національне виховання підростаючого покоління, що найперше передбачає виховання у молоді власного національного «я», себто свідомості власної національної ідентичності. Зрозуміло, що кожен українець є складовою нашої нації, що має певні відмінності від інших народів за своїми психічними та фізичними ознаками, маючи при цьому національне покликання [16, с. 172].

Формування та організація української школи є найбільш важливим питанням, на якому акцентував свою увагу педагог, що дозволило б не тільки навчати дітей, а й проваджувати виховний процес згідно історичних задач українського народу [14, с. 112].

За Г. Ващенком національне виховання ґрунтується на принципах моральності, народності, патріотичності, демократичності, родинності, індивідуальності, природовідповідності та культуровідповідності [61, с. 2].

Українська молодь, сформована національною виховною та освітньою системою, має творити державність України в тому ракурсі, який вбачав Г. Ващенко, що був патріотично налаштованою людиною, самовіддано працюючи над її розбудовою. Обґрунтовуючи тезу про національну спрямованість поняття «виховання», він вважає, що підґрунтям його однозначно повинно виступати творення самосвідомості та свідомості молодих пагонів України [36, с. 42]. Думкам Г. Ващенко педагогічного характеру притаманні глибокі національні риси, з

ознаками демократизму та толерантності до будь-якого народу [15, с. 177].

Проте зростання початкових багатообіцяючих паростків виховної української системи були неприродно призупинено та знищено в час радянського тоталітаризму. Перебуваючи у складі Російської імперії або Радянського Союзу, в Україні розуміння вітчизни було не багатозначним, та і саме «виховання в патріотичному дусі» відбувалося двома шляхами. Діяльність проукраїнської інтелігенції по прививанню підростаючому поколінню патріотичних якостей натрапляла не лише на тотальне протистояння від державної влади, але й на виразний психологічний спротив чималой кількості людей. За час української незалежності виразно продемонструвалися негативні результати дефіциту потрібного українського виховання (як на Заході, так і на Сході країни), через це спостерігається дуже висока актуальність вказаного питання [18, с. 4].

Отже, є очевидним, що питання національного виховання постає з давніх часів і понині. Вирішувалося воно неоднозначно в різні історичні часи народу України. Однак до того ж в умовах відсутності державності найбільш достойні сини та доньки рідної землі спонукали до пробудження в громадян почуттів патріотизму, національної гідності, при цьому засуджуючи моральний застій суспільної еліти, що зреклася всього істинно українського. Національна освітня система має пов'язувати та зміцнювати національні та загальнолюдські надбання, підносячи почуття національної гідності та патріотизму, вшановуючи національну ідею та солідарність, звеличуючи історичну пам'ять. Варто відзначити завдання національної ідеї – утвердження національного соціуму, заохочування державотворення, підтримка культурного народного розвитку. Втілення в життя національної ідеї спонукає до творення національної свідомості, відсутність якої не дозволяє жодному народу бути відповідним учасником сучасних історичних подій, коли відбувається розбудова життєвого українського простору з демонстрацією національних інтересів, потреб і власних духовних здобутків.

Отже, було проведено ретроспективний аналіз національного виховання дітей дошкільного віку, який передбачав проведення дослідження та оцінку методів та підходів, які застосовувалися в минулому для виховання дітей дошкільного віку у національному контексті. Було проведено огляд історичних джерел, наукових публікації, законодавства та інших документів, що стосуються національної політики виховання дітей дошкільного віку. Було враховано економічні, соціокультурні та політичні фактори, які впливали на виховання дітей дошкільного віку в даному національному контексті.

1.2. Характеристика базових понять проблеми дослідження

Для подальшої роботи над магістерським дослідженням нам потрібно було визначитись з базовими поняттями. Тому нами були проаналізовані такі поняття: «виховання», «національне виховання», «освітній простір», «приватні центри розвитку», «педагогічні технології».

Визначаючись з поняттям «національне виховання» нами були опрацьовані історичні та сучасні наукові джерела.

Сучасний освітній рівень вимагає високу якість виховного та навчального процесів у закладах дошкільної освіти, а також у приватних центрах розвитку дитини, скерованих на творення активної особистості сьогодення, яка відрізняється енергійністю, цілеспрямованістю, конкурентоспроможністю, схильністю до творчості, оперативністю, лідерським потенціалом, життєвою обізнаністю, ефективністю, самореалізацією та самоосвітою, схильністю до безперервного розвитку. Однак, осучаснення національної освітньої системи має на меті, в першу чергу, виконувати відповідні вимоги сьогодення дня відносно виховного процесу [40, с. 71].

Певно, одним із споконвічних та найбільш давніх людських проблем є виховання, що завжди було важливою складовою еволюції та життєдіяльності соціуму, а також основоположним критерієм та педагогічною домінантою в якості як теоретичної, так і емпіричної наукової галузі. Проте і донині не існує його однозначного формулювання, через

що усвідомлення виховного сенсу виступає предметом постійного наукового дослідження в педагогічній, філософській, психологічній, соціологічній царині [2, с. 27].

У загальносвітовій та українській педагогічній науці нагромаджено чимало здобутків щодо досліджень різноманітних проблемних питань виховання сучасності, їх інтерпретації та інноваційного ресурсу. Теоретичне підґрунтя виховного процесу, сконцентроване в роботах А. Макаренка, Я. Коменського, К. Ушинського, В. Сухомлинського С. Русової та решти знаменитої педагогічної еліти, отримали подальший творчий розвиток у працях чималої кількості дослідників, що висвітлюють виховання як приєднання особистості до безмежного багатства людства, як цікавий світ людських взаємин, пронизаний усталеними закономірностями та нормами [40, с. 71].

Аналізуючи сьогодні тезаурус створених понять виховної концепції, науковці переконують в різноманітні його визначень: це і первинна соціалізація, і еволюційний процес ціннісно-сислової царини, цілеспрямоване керування, і приєднання до культурних здобутків [25]. Найпоширенішим виступає уявлення, у якому головне місце віддане дорослій людині, що працює вихователем, а діти – це виховні об'єкти.

В українській мові тотожними від слів «вирощувати» та «ховати» є поняття «виховання», що насамперед застосовувалося в контексті «оберігати (ховати) маля від чорних хмар», а з часом вже мало вагу як «вирощувати дітей, навчати правил доброї поведінки» [18, с. 4].

Однозначно, ці слова мають відношення до дієслова «годувати», яке є у старослов'янській та практично у всіх слов'янських мовах (чеській, українській, сербохорватській, словенській) у цьому ж трактуванні [40, с. 72].

Багатогранність трактувань виховних категорій притаманна педагогіці, в якій зазначено, що виховання – це керований вплив на дитину для вироблення конкретних властивостей; цілеспрямований хід особистісного формування; цілеспрямована педагогічна активність задля здобування виховного завдання [40, с. 73].

Аналізуючи наукові роботи з проблем виховання дітей дошкільного віку, стає очевидним відсутність скоординованого підходу до трактування самого явища «виховання».

Твердження поняття «виховання» застосовується у таких аспектах:

- у соціальному значенні – мова йде про вплив виховання на особистість в соціумі, що відзначається не тільки позитивністю скерованості, але і конфліктними моментами, себто можливе не лише формування, але й деформування людини завдяки негативному впливу суспільства;
- у широкому педагогічному значенні – мова йде про виховання у царині шкільної діяльності, а також функціонування інших навчальних закладів таких як училищ, університетів, де працівники використовують теорію педагогіки з її апробаціями практичного характеру;
- у вузькому педагогічному значенні – виховний процес спрямований педагогом для здобуття конкретної мети;
- у вузькому значенні – педагогічний колектив чи батьківська рада ухвалюють вирішення перевиховання чи певних виховних особистісних завдань [40, с. 73].

Таким чином, виховання – це керований в певному напрямку процес свідомого формування людської особистості чи соціальної групи, що спонукає до започаткування стійких регуляційних механізмів поведінки людини. Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що існують різні аспекти трактування феномену «виховання», визначається присутністю різноманітних методологій, виховних задумів, уявлень вчених щодо особистісного формування, про місце та роль педагога та дитини. Тому це поняття трактується як явище соціуму, як активність, як здобуток, як взаємодія, як система та як процес.

Дослідниками виділяються наступні головні напрямки виховання: розумовий, патріотичний, правовий, моральний, фізичний, статевий, трудовий, естетичний, екологічний (рис. 1.2.1) [79, с. 68].

Рис. 1.2.1. Основні напрями виховання

Патріотичне виховання спрямоване на виховання любові до Батьківщини, рідного народу, в дусі миру і взаєморозуміння з іншими народами.

Розумове виховання спрямоване на розвиток інтелектуальних сил і мислення дітей з метою прищеплення культури розумової праці.

Моральне виховання спрямоване на виховання любові, гуманного ставлення до живого, в тому числі до об'єктів природи.

Екологічне виховання має на меті формування основ екологічної культури дитини, навичок природоохоронної діяльності.

Статеве виховання покликане формувати усвідомлене ставлення до своєї та протилежної статі, навички відповідної поведінки, дотримання статевої гігієни.

Правове виховання спрямоване на формування правової свідомості та правомірної поведінки дітей.

Трудове виховання спрямоване на формування свідомого ставлення до праці через засвоєння навичок активної трудової діяльності.

Естетичне виховання спрямоване на формування у дитини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання творів мистецтва, потреб вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу.

Фізичне виховання спрямоване на зміцнення здоров'я дитини, загартування її організму, розвиток фізичних можливостей, рухових навичок і вмінь.

Першочерговим завданням сучасності є проблема національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Оскільки нині наша країна та громадяни українського суспільства є учасниками подій, що особливо важливі для подальшого життя, для власної долі, для щастя сусідів по кордонах, загалом світового планетарного порядку. В нелегких обставинах сучасності, великих загроз та викликів, але одночасно грандіозних перспективних еволюційних прогнозів, а також ґрунтовних політичних, економічних, соціальних перемін найважливішим завданням розвитку суспільства поряд з питаннями збереження та власної суверенності та євроінтеграції виступають питання новітньої виховної стратегії, якій характерні системна багатовекторність та багатокомпонентність, що значною мірою впливає на творення майбуття України [44].

Процеси інтеграції, які проходять в українському суспільстві, аспекти європоцентричності, зародження різноманітних рухів громадської скерованості, активізація активності волонтерів, що поєднуються з глобалізаційною комунікацією, суспільними

змiнами, з реидентифікаційними та ідентифікаційними процесами в еволюції кожної особистості, стають реальністю на фоні виплискування зацікавленості та вияву почуттів патріотизму і сучасного відношення до культури, історії, релігії, українських звичаїв і традицій [63, с. 341]. Отже, нині вкрай необхідні новітні напрямки та шляхи національного виховання.

Підґрунтям виховної системи національно-патріотичного виховання є ідея еволюції державності України як консолідуючого розвиткового фактора, як суспільної громади, так і української політичної нації. Значне місце у роботі просвітництва займає відродження історичної пам'яті про довгочасні українські традиції державотворення [44].

Водночас виховний процес в національно-патріотичному аспекті не має насаджувати ідеї культурного імперіалізму, себто методу осмислення довкілля через призму культури власного народу. Така концепція стартує із замислу поєднання різних етнічних, національних груп та народів, що проживають на українській землі, довкіл ідеї державності України та українського громадянства, що є спільним здобутком, забезпечуючи всесторонній розвиток культури та соціуму. Держава України виступає проти будь-яких дискримінаційних форм, підтримує культурні та мовні надбання, що були відчутними в період колоніальної залежності певної дискримінації.

Наразі, в часи існування загрози денационалізації та втрати незалежності України, через вплив інших держав, актуальна потреба переусвідомлення створеного та реалізації системних задумів, скерованих на зміцнення підростаючого покоління в душі патріотизму, тобто формування громадянина України нового формату, які діють на підґрунті європейських і національних цінностей, з почуттями щирої поваги до символів України (Герба, Прапора, Гімну); з прагненням боронити суверенітет і територіальну цілісність України, з активною діяльністю у громадсько-політичному житті України; з повагою до прав людини до верховенства права; з толерантним відношенням до надбань інших культур, а також до національно-мовної та регіональної специфіки; з паритетними законними правами [44].

«Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави» [44]. Однак, найбільш важливим аспектом є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави та нації.

Поряд з поняттями «національно-патріотичного виховання» застосовують такі поняття, як «патріотичне виховання» та «національне виховання». Розглянемо відмінності цих термінів.

Відповідно словників термінів педагогіки «національне виховання» характеризується як комплекс історично зумовлених виховних поглядів, традицій, ідеалів, звичаїв, переконань. Він сформований народними масами та скерований на продуктивну реалізацію активності членів соціуму, в процесі якої здійснюється опанування народним морально-духовним багатством та відбувається національна соборність, наступність і поєднання поколінь [86, с. 198].

Розглядаючи «патріотичне виховання», О. Шаповалова зазначала, що воно прогнозує, насамперед, творення почуття гордості за духовні та матеріальні народні здобутки, любові до Вітчизни, бажання зберегти національні та загальнолюдські цінності, рідну характерну специфіку, уберегти здобутки народної матеріальної та культурної царини [86, с. 198].

В. Сухомлинський вважав, що без патріотичного спрямування неможливий і виховний національний процес. Національний людський характер та менталітет розцвітає саме завдяки любові до Вітчизни, відданості рідній землі та народові, його культурним, історичним, мовним надбанням [78].

Отже, ми переконалися у тому, що поняття «національне виховання» та «патріотичне виховання» не є тотожними, проте існування першого неможливе без існування другого. У межах даного дослідження нас цікавить саме національне виховання, тому у подальшому

будемо розглядати саме цю проблему у системі сучасної освіти.

Система ідей, переконань, поглядів, обрядів і звичаїв, що гарантують народне самозбереження та духовне самовідтворення, і є національним вихованням, метою якого стало творення у молодого покоління високого рівня патріотизму, звернення конституційних і громадянських обов'язків, пошанування національних історичних постатей, почуття любові до Батьківщини. Громадянськість та патріотичні почуття мають згуртовувати українську націю, сприяти збереженню державної цілісності та незалежності [73, с. 4].

Виховання дітей на прикладах вікової духовності та мудрості, культурно-історичних цінностях народу, його звичаях і традиціях – це і є національне виховання, яке сприймається історичним виявом загальнолюдського виховного гуманізму та демократизму [56, с. 21]. Зазначений виховний процес сприяє дитячій етнізації яка є важливою складовою соціалізації. Відтворюючи в підростаючому поколінні власний народ, увічнюючи в молоді самотні риси, національне виховання засвідчує, що в кожній нації є спільне, загальнолюдське для всіх світових націй. Національне виховання формує у дітей носіїв українського культурного простору, вірних спадкоємців справ батьків і дідів, фундаторів історичних шляхів свого народу [84, с. 8].

І. Бех наголошує, що національне виховання спонукає до створення умов, які прищеплюють духовність до життєвих реалій. Досягнення такої мети буде актуальним тільки за умови особистісної орієнтованості, яка будується на наступних положеннях: творчий підхід, свобода, справедливість, відповідальність, активність, співробітництво; вільна ефективна продуктивна праця як виховне підґрунтя; еволюція в творчому напрямку [9, с. 28].

Системна організація національного виховання спонукає до цілісної особисті, що надзвичайно оцінює власне особистісне, національне та громадянське достоїнство, честь та совість. Внаслідок впливу національного виховного процесу у дітей найбільш повно розвиваються вроджені таланти, формується національне усвідомлення та характерний світогляд. Таким чином, мова йде про потребу систематизації та цілеспрямованості виховного національного особистісного типу, про вироблення у людини національної самосвідомості, що дозволяє досягнути духовної єдності потомків та предків, сприйняти спадковість безсмертя та культурних надбань нації [84, с. 8].

Національне виховання, постійно поглиблюючись, продовжує свій розвиток, збагачуючись новою змістовністю, впливовими методами та формами на свідомість молоді. Проте національна виховна система містить в собі складові, що відгукуються на національні культурно-історичні цінності, відповідають перспективам еволюції нації, її духовним та матеріальним надбанням і мають єдину, цілісну характеристику та взаємозв'язок усіх власних компонентів. Головні задуми життя народу України проходять через національну виховну систему, інтегруючи її складові в цілісну систему, в культурно-історичний комплекс [84, с. 8].

Національна виховна система – це сформована народом, історично обмежена система сімейних надбань, задумів, переконань, традицій, ідеалів, поглядів, звичаїв, закладів та осередків освіти, певних форм практики соціуму, яка скерована на реалізацію життєдіяльності молоді, виховний процес у ключі природно-історичної еволюції духовної та матеріальної національної культури. Виховна система базується на мотивації національної філософії, світогляду та ідеологічних аспектах, а не на ідейності певної громадсько-політичної організації чи партії. Національна виховна система основана на підґрунті виховання в родині, на базі педагогічних здобутків народу, на науковому підході до думки педагогів, що зосередили в собі цінності українських особливостей виховання та надбань світового характеру. Вона містить ідейну народну щедрість, морально-естетичне багатство народу, зафіксоване в надбаннях народознавства та народної педагогіки, у догматиці та методології реалізації виховного впливу на підростаюче покоління, а ще на систематизацію виховної активності у родині, у громадських і державних закладах освіти [20, с. 27].

Щодо кожного прийдешнього покоління, то воно долучається до уже діючої національної виховної системи, що виразно віддзеркалює географічну, історичну, психологічну, етнографічну, економічну специфіку певного народу та цілком відповідну, тотожну його світорозумінню та світоосмисленню й оригінальному культурно-історичному

еволюційному напрямку. Продумане осягання змістовності, сенсу, завдань і цілей засвідчує характерні риси освітнього процесу, переконуючи в тому, що суть національної виховної системи міститься у головній науковій термінології: національна освітня система, національне виховання, національна наукова педагогіка, національне споглядання світу, національна самосвідомість і свідомість, етнопедогогіка, національна ідеологія, народознавство, національні кадри педагогіки, національні філософські надбання [84, с. 9].

Педагогічна технологія – один із спеціальних напрямків педагогічної науки, покликаний забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність навчально-виховного процесу, гарантувати його високий рівень. Тому організація різних видів педагогічної діяльності з метою національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності. У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, бо кожен автор і виконавець приносять в педагогічний процес щось своє індивідуальне.

Приватні центри розвитку – центри, де надаються платні освітні послуги щодо навчання та виховання дітей дошкільного віку з можливістю впровадження експериментальної та інноваційної діяльності. Завдяки цьому у приватних центрах розвитку можна створити освітній простір, який забезпечить найкращий результат національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Освітній простір можна окреслити як педагогічну реальність, у якій відбувається зустріч, взаємодія, осмислення і пізнання дитиною оточуючих її елементів – носіїв культури, що забезпечує суб'єктивацію і прогресивний розвиток. Освітній простір як система факторів та умов освоєння особистістю у процесі становлення спеціально організованого педагогічного середовища може бути об'єктом цілеспрямованого педагогічного впливу, формування особистості.

Таким чином, ми розглянули суть таких понять, як виховання, національно-патріотичне виховання, національне та патріотичне виховання. Це дало змогу з'ясувати їх спільні та відмінні риси. Проведене дослідження дало підстави стверджувати те, що за сучасних умов активного національного розвитку педагогічні колективи різних навчальних закладів мають важливе завдання – креативно осмислити минулі досвіди, розуміти сутність сучасних соціальних процесів і на цій основі підготувати міцну основу для відродження й утвердження української та інших національних систем виховання різних народів (етносів), що проживають на території України. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді має на меті створення високої патріотичної свідомості та почуття відданості Батьківщині. Це комплексна системна діяльність, яку здійснюють органи державної влади, громадські організації, сім'я, освітні заклади та інші соціальні інститути. Мета полягає в тому, щоб молоде покоління розуміло та дбало про благо свого народу, було готовим виконувати громадянські обов'язки, захищати національні інтереси та сприяти розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави.

1.3. Організація процесу національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку на сучасному етапі

Зміни, які відбуваються останнім часом в нашій країні, та проблемні питання, пов'язані з виховним процесом, спонукали до переусвідомлення суті національного виховання, його ролі та місця в соціумі. Розв'язання завдань національного виховання вкрай потребує нових ідеологічних напрацювань у сфері освіти та виховання. В сучасній незалежній Україні, що розбудовує власну державність, відновлюються народна історична пам'ять, культурні та мовні надбання, а також зміцнюється національна виховна система. Тільки чітко реалізована, вона може створити національно-свідому особистість українського громадянина.

Спираючись на традиції народу, національне виховання демонструє найкращі здобутки педагогічної науки світу та власної нації. Коли на заняттях застосовуються історичні факти народознавчого характеру, діти глибше переймаються атмосферою національного духу, краще долучаються до глибин культурних народних цінностей [57, с. 4].

Історичний та народознавчий – це два головних підходи до виховного національного процесу дошкільників. Народознавчий підхід до аспектів виховання спонукає до забезпечення ходу трансформації досвіду між поколіннями. Народна педагогіка сприяє реалізації виховного процесу, не випадково Г. Добровольська та В. Мірошніченко саме народознавство визнають базисом національного виховання сучасних дошкільників [55, с. 253].

Народознавство – це комплекс знань про певний народ, із власною специфікою його трудової та побутової сфери, із своїми національними рисами, історико-культурними надбаннями, світобаченням, психологією, а також система інформації про виховання в родинах, про життєву діяльність, про родовід, про рідну землю. Опанування народознавчими здобутками допомагає пересиленню знецінення універсальних надбань гуманізму, національного нігілізму, гармонізації культурних, міжлюдських стосунків як підґрунтя соціуму, відокремлення освітніх цінностей від бурхливих джерел нації.

Цінності народознавства направляють на те, що громадянин України з любов'ю відноситься до власних культурних багатств, шануючи при цьому інші, а представник іншого етносу гордиться українським громадянством та приналежністю до своєї нації. Та всі разом осмислюють необхідність дотримування громадянських повинностей: конституційного обов'язку пошанування державної та національної символіки [54, с. 60].

Велике значення має державне, освітнє, виховне, розвивальне, пізнавальне середовище, де є турбота та увага до українознавства з боку батьків, громадських організацій та колективів вихователів. Однозначно, національний виховний процес без українознавства неможливий, адже саме українознавство призначене служити для зміцнення у дитячій свідомості громадських почуттів, української національної гідності, вболівати за незалежність України, бути готовим боронити її, виявляючи шанобливе ставлення до державної символіки та атрибутики. Опанування цінностями народознавства у приватних центрах розвитку спонукає до приєднання дітей дошкільного віку до життєвих реалій, до галузі вітчизняного етносу, до громадського та сімейного побуту.

Комплексна освітня програма дошкільників «Українське дошкільля» виокремлює сім головних шляхів народознавчої діяльності: «Українська оселя»; «Сім'я, родинні традиції»; «Український національний одяг»; «Красзнавство»; «Календарно-обрядові свята»; «Народні ремесла», «Ігри. Українська народна іграшка» [69].

З давніх-давен в українському суспільстві зародився та зміцнився погляд на родину та рід як на святе, а на дитяче виховання – як на святий батьківський обов'язок. Через це ще змалечку дітей прилучають до пізнання своєї родини, свого роду. Повсякчасно слід прививати малюкам правила ввічливості по відношенню до своїх рідних, варто плекати почуття пошани та любові до батька та матері, до всіх близьких людей.

Дитина має оволодіти знаннями щодо родинних відносин (батьки – діти), як звати батька та матір, бабусь, дідусів, братиків та сестричок. Щоденно потрібно надавати дітям відомості про правила чемного відношення до близьких людей: як промовляти слова подяки, привітання, прохальні звернення, як сформулювати слова про допомогу в побутових питаннях. У виховній діяльності приватних центрів розвитку слід застосовувати давно визнаний підхід: через виховання любові до матері сприяти людському виховному процесу. Материнський образ, завдяки якому дитина отримує такі потрібні ласку, любов, душевну теплоту, спонукає до формування ясного розуму і добрих почуттів, плекаючи привітне, доброзичливе ставлення та прихильність [13, с. 38].

Батьківський престиж у дитячому вихованні відіграє значну роль, адже батько – це годувальник, голова родини. Слід акцентувати увагу на взаємозв'язку між словами Батьківщина та батько. Дідусь та бабуся також достойні великої сімейної поваги та щирих почуттів. Із старшими дошкільниками варто проводити виховну роботу по ознайомленню із родинними українськими традиціями, із стосунками в сім'ї. Доречно формувати у дитини якості турботливих батьків та матерів у майбутньому: у хлоп'ят – поважати родину, бути трудолюбивим, дбайливим, добрим, щиросердним; у дівчаток – плекати доброзичливість, риси гарної господині, бажання народити дітей, щоб виховати їх у атмосфері любові.

Виховати прагнення зберігати власний родовід та рід, бережливо відноситися до пам'яті про нього – це і є одне з основних питань педагогічної концепції дошкільної освіти. Адже діти старшого дошкільного віку вже в змозі зафіксувати конкретні знання з історії, сягаючи з часів Стародавньої Русі та створення Київської держави, перегортаючи історичні сторінки багатостраждальної України. Дошкільники з цікавістю будуть слухати оповідки про розвиток українського народу, про етапи його боротьби [23, с. 22].

Історія козаччини та гетьманщини України насичена значним ресурсом виховання. Саме образ українського козака, ще від початку XV століття, фігурує в народній педагогіці України в якості довершеної людини, яку прославляють за переможні звитяги задля рідного краю. Козака характеризують, виділяючи такі героїчні риси, як лицарська гідність, вірність військовому обов'язку, здатність до подолання складнощів, вільнодумство, загартованість, добropорядність, відважність. Козак – це щирий друг і надійний товариш. Козацька педагогічна наука сучасності є складовою національної педагогіки України, яка виховує в підростаючого покоління палкі почуття любові до культури, мови народу, рідної землі, до Вітчизни, формуючи в них лицарську мораль, вольові якості, неабияку духовну силу. Нині козаком іменують не лише вояків війська запорозького. Так звертаються до енергійного та відважного чоловіка чи хлопчика, якого бажають похвалити чи відзначити за добрі справи.

Дітям дошкільного віку доцільно розповісти про розмаїття історії зародження Київської Русі, утворення Києва як столичного міста, заснування Запорізької Січі. Дітей варто знайомити з оповідками про героїв, козаків-оборонців рідного краю, про правила та умови життя козаків. Саме завдяки легендам, казкам, пісням, іграм та забавам, розповідям зароджується дитяча зацікавленість до історій минулщини власної землі. Також має місце ознайомлення дошкільників з музеями, історичними місцинами, пам'ятниками [23, с. 23].

Народний та державний символізм теж розглядається у широкому поєднанні з народним історичним минулим, виражаючи невідворотні події в історії духовності, держави, нації України. Істотну політичну, філософську, естетичну та ідейно-моральну змістовність поєднує в собі символіка, знайомлячи з якою дошкільників, відбувається застосування її у щоденному вжитку, на урочистих подіях державного значення, що спонукає до єдності на підґрунті загальних емоцій та духовних багатств, до виховання почуття гордості за свій український народ [75, с. 261].

Сильні прояви синівської любові до рідної домівки та до рідного краю з давніх давен формували у дитини символи-обереги, притаманні етнічній пам'яті: гніздо лелеки, верба над річкою, калиновий кущ, соняшник в цвіту, тополя в полі, криниця коло хати, які є вірними оберегами українського духовного світу. Державну, національну, економічну та політичну незалежність України символізують гімн «Ще не вмерла Україна», жовто-синій прапор та тризуб як герб держави. Діти дошкільного віку повинні розуміти, що при виконанні державного гімна, слід встати. Варто розповісти дошкільникам про кольорову символіку прапора, про знаки тризуба. Для реалізації цих завдань у приватних центрах розвитку використовуються мультимедійні презентації та інтерактивні ігри [85, с. 26].

Змалечку слід проводити виховання почуттів глибокої любові до рідної землі, до своєї Вітчизни, адже, певно, кожному безмежне дороге те місце, де людина народилася, святим є материнська коліскова та спів соловейка біля рідного дому. Святе й крилате слово Батьківщина все людське життя наповнюється такою світлою та дорогою серцю образністю, яка є значним фактором осмислення відчуття рідної землі, рідної Вітчизни. Для дитини молодшого дошкільного віку Вітчизна – це село чи місто, це рідна вулиця чи провулок, це хата його батьків. З часом це поняття значно поглиблюється, адже діти старшого дошкільного віку вже знають, що їхнє маленька батьківщина є складовою України. Для виховання сильних почуттів до Вітчизни потрібно продемонструвати дитині величавість і повносилість, цінності рідного краю та його неосяжні простори, показати природне різноманіття землі [20, с. 27].

Підґрунтям народних духовних та матеріальних культурних багатств є рідна природа. Різні природні чинники (біологічні, географічні), які сформували національну українську специфіку, виховують у дітей відчуття гармонійного поєднання природи та людини. Виховний процес сприймання природної чарівності різних пір року допомагає народженню в дитячій

душі чуттєвого виру любові до атмосфери довкілля. Застосування в ході навчання та виховання інформації краєзнавства спонукає до дитячого пізнання, що зміцнює усвідомлення та опанування знаннями, допомагає сформуванню зацікавленості до ознайомлення з природними аспектами рідної землі, наближаючи навчальний процес до життєвих реалій, розвиваючи у дитини почуття самосвідомості. Відомості про природні багатства найближчої місцевості є найбільш доступними для дітей дошкільного віку. Любов до всього живого в світі зароджується ще з дитячих років, коли формується чуйність відношення до кожної квіточки та мурашки. Про це говорять і народні мудрощі [85, с. 27].

Мистецькі здобутки містять в собі надзвичайно багаті засоби у вихованні людини з гуманістичними аспектами. Історичний народний потенціал, врівноваженість, багаті надбання та чарівність духу нації перетворюються та накопичуються в різних мистецьких жанрах та видах: декоративно-прикладному, пісенному, танцювальному.

У виховному процесі діти можуть долучитися до світу краси: спершу розглядають намальовану чи вирізьблену «квіточку» на своїй колісці, реагують на звукову гармонію різноманітних дзвіночків і брязкалец, слухає материнські коліскові пісні, а вже з часом дитина починає і сама навчатися виготовляти іграшки, та творити писанки. Після цього вона долучається до співів, хороводів, танців, гри на музичних інструментах, вишивання, прикрашання житлового убранства. Провідне місце в роботі з дітьми дошкільного віку у приватних центрах розвитку відводиться дитячому пізнанню витворів прикладного мистецтва: керамічних речей, килимарства, писанкарства, витинанки, вишивки, лозоплетіння.

Залучаючи дошкільників приватного центру до творчості народу ми акцентуємо увагу на композиційній багатогранності, на цікавому кольоровому поєднанні, яке спонукає до пізнання малюками спадщини народу, допомагаючи розширити словниковий запас дитини новими словами: макітра, куманець, рушник, глечик, що споконвіків звучали в домі українця [52, с. 125].

Вишивка є найпоширенішим українським мистецьким заняттям, адже саме вона застосовується, щоб прикрасити жіноче, чоловіче, дитяче вбрання чи речі побутового вжитку. Дивовижним скарбом народної духовної культури є український костюм, сорочка-вишиванка та рушник, з якими ми знайомимо дошкільників у народознавчому куточку.

Народна іграшка відіграє значну роль у дитячому пізнанні творчості народу, це іграшки із тіста, шишок, сиру, кераміки. Такі цяцьки без надлишкового дидактизму допомагають дітям роздивитися довкілля, активізуючи власні мистецькі нахили. Опановуючи народними ремеслами та мистецькими прийомами, дошкільники оволодівають ідейними, естетичними, моральними, духовними цінностями українського народу.

З давніх давен діти грали в різноманітні спортивні та фізкультурні ігри на гуляннях, урочистостях, народних заходах. Змагання з бігу, боротьби, метання були цікавими для багатьох, хто бажав показати спритність, силу та швидкість. Неабиякий пізнавальний та емоційний ресурс мали такі народні забави, які поєднувалися з фізичною активністю, за змістовністю відтворюючи певні процеси праці. Отже, гра була потішною життєвою школою, а не тільки забавою, в основу яких покладені мудрощі народу. Гра не лише спонукала до розвитку фантазійних аспектів, спритності, метикуватості, але і навчала порядності, справедливості, бережливого відношення до живих істот, знайомлячи із древніми традиціями народу та уявленнями про навколишнє середовище. Варто враховувати важливість для виховного процесу ігри, організовані за певними правилами, музичним супроводом, піснями, лічилками. Емоційність фольклорного церемоніалу, створюючи настрій радості та задоволення, формує нормальне відношення до звичаїв народу [52, с. 126].

Народні театри, як поєднання гумору та гри, активно застосовуються у виховному процесі як носії сатири та жарту. Адже широковідомо, що українській нації характерна така інтелектуальна та естетична якість, як почуття гумору. Змалечку дитину слід навчати споглядати та розуміти смішні речі, розвивати уміння до жарту, оскільки гумор – це безцінна здатність, яка в дорослому стані збільшує спротив небажаному довкіллю та піднесе над дрібницями буття.

Народний календар варто доєднати до живої енциклопедії дітей дошкільного віку через його системність обумовлених традицій, дат, свят, подій, обрядів, що відзначаються народом протягом року у конкретній послідовності. Змістовність та ідейно-моральні характеристики народного календаря спонукають до виховання у дитини порядності, співчутливого ставлення, інших позитивних рис. Звичаї та традиції, властиві кожному певному святу, долучають до природи рідної землі, до людських якостей, до процесів праці відносно пір року. Відбувається поглиблення взаємозв'язку дитини з родиною завдяки активній та доступній малюкам підготовці та проведенню святкових заходів. Всебічно розвиваючи людську особистість, звичаї, традиції та обряди народного календаря мають комплексний вплив на неї. Життєвою педагогікою називають педагогіку народного календаря [11, с. 154].

З давніх давен українцям були притаманні такі характерні риси, як лицарство, взаємодопомога, дружелюбність, побратимство, товарицькість, спільна праця, бажання піклуватися про довколишнє середовище та життя кожного. Споруджені храми та церкви, неймовірні витвори народних ремесел, викопані криниці та колодязі – це справжні пам'ятники значної духовності українського народу. Важливо виховувати такі національні риси у дітей дошкільного віку і на сучасному етапі. Таким чином, необхідно берегти власну національну скарбницю, змалечку збагачувати її надбаннями для наступних поколінь.

Заняття з народознавства, які проводяться в приватних центрах розвитку, властиві виховні та пізнавальні характеристики. Вони призначені для виховання у дошкільників почуття національної гідності, щоб зародити зацікавленість до культурних надбань нації, плекати в малюках повагу та любов до народної та державної символіки України. Це стає можливим тільки завдяки наближенню дитини до життєвих реалій. Тому у приватних центрах розвитку у процесі національного виховання дітей ми використовуємо форми та методи роботи для долучення дітей до народної спадщини [11, с. 155].

Виховна мета не лише ознайомити дошкільників з національними традиціями рідного краю, але і добитися, щоб ця українська скарбниця стала здобутком душі та свідомості дитини. Формування дитячої особистості на традиціях народу прогнозує і долучення до принципу доцільності, тому що природна логіка є найбільш доступною та корисною для дітей [67].

Виховання та народ неможливі одне без одного, очевидна їх нерозривна взаємопов'язаність. Як засвідчує людський історичний процес, кожен народ споконвіків отримує власну скарбничку соціального та суспільного досвіду та духовних цінностей у спадок молодшому поколінню від старшого. Таким шляхом пишуться закони національної духовної та матеріальної народної спадщини. Виховний процес отримує властивості народного характеру, виступаючи вихователем підростаючого покоління.

За умови комплексної організації народознавчої діяльності з дітьми дошкільного віку актуальним є розв'язання виховних, навчальних, пізнавальних та розвиваючих завдань. Повертаючись нині до стертого з пам'яті та забутого, триває процес відродження до життя українського духу народу та його національних традицій [81, с. 54].

У дитячому оточенні слід активно обговорювати родинні корені кожної сім'ї. Вихователь має стимулювати та заохочувати дітей досліджувати свій родовід. Важливо, щоб діти могли розпізнавати та розрізняти українські національні іграшки, традиційний та регіональний одяг, взуття, посуд, предмети побуту та елементи хатнього інтер'єру, а також подвір'я. Треба розвивати інтерес дітей до українських національних обрядів, народних свят, ігор, народних прикмет, народної творчості, національного мистецтва та народних промислів. Необхідно також приділяти увагу українській національній кухні [81, с. 55].

Таким чином, заняття з народознавства сприяють вихованню духовності дітей на основі національних цінностей, таких як доброзичливість, чесність, взаємоповага, чемність, скромність, товарицькість, повага до культури інших народів і шанування їхніх традицій та оберегів. Народознавча робота не є просто окремими заняттями щотижня, вона є неодмінною частиною життя, що має наповнювати душу та почуття наших дітей. Тільки тоді ми можемо говорити про відродження української нації та ефективній організації процесу національного виховання дітей у приватних центрах розвитку.

Наголошується увага на необхідності організації системи національного виховання дошкільників у сучасних закладах дошкільної освіти. При цьому необхідно звертати увагу до наступних аспектів: розроблення національно-орієнтованих програм, створення національно зорієнтованого середовища, використання інтерактивних методів та занять, організація національних свят та заходів, здійснення співпраці з сім'ями, проведення екскурсій та позаурочних заходів. Таким чином, дотримання цих положень забезпечить можливості національного виховання підростаючого покоління.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИВАТНИХ ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ

2.1. Аналіз нормативних документів та освітніх програм національного виховання дітей дошкільного віку

Основними завданнями національного виховання дітей на сучасному етапі є трансформація духовних цінностей народної культури, української ментальності народу, світоглядної специфіки.

Серед ключових документів, які встановлюють принципи, цілі та засади виховання дітей з позиції національної культури та ідентичності, можемо виділити Конституцію України, яка визначає основні принципи державного управління, зокрема забезпечення процесу виховання з урахуванням національних цінностей та культурних традицій [12, с. 54].

Законом України «Про освіту» встановлено загальні принципи організації освітнього процесу, національного виховання, які сприятимуть розвитку національної свідомості та ідентичності дітей. Найголовнішим питанням освіти дошкільників, визначених Законом України «Про дошкільну освіту» є формування у дітей любові до Батьківщини, свідомого ставлення до себе та довкілля, позитивного відношення до рідної мови, культурних надбань українського народу, а також до національних багатств інших націй. Концептуальні напрямки української дошкільної освіти, визнаючи історичний підхід до виховного процесу дошкільників в дусі патріотизму, постійно збагачуються українознавчими та народознавчими аспектами [35].

Базовий компонент дошкільної освіти — це Державний стандарт дошкільної освіти України, що здійснюється програмами та навчально-методичним забезпеченням. У документі вміщені положення та норми, які окреслюють підсумковий результат набутої дитиною компетентності перед шкільного навчання, а також вимоги держави до рівня обізнаності та вихованості шести-семи річної дитини [4].

В освітньому компоненті наголошується на важливості засвоєнні освіти як прикінцевого етапу, що розрахований на дошкільний етап розвитку дитини, на формування потрібного та достатнього рівня освітньої дитячої обізнаності (мова йде про шість-сім років), які в змозі гарантувати психологічну готовність та психофізичний розвиток дитини, необхідний для подальшого шкільного навчання. Зазначені Базовим компонентом дошкільної освіти вимоги до інформаційного обсягу, до вкрай необхідних навичок та знань, сприймаються як обов'язкові для реалізації всіма сторонами процесу освіти в закладах дошкільної освіти. [4].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошується на важливості формування знань, уявлень, обізнаності дітей про особливості патріотизму, шани до рідної землі, культури. Тому важливо дати зрозуміти дітям поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу». Тому важливо орієнтувати старших дошкільників на формування знань про Україну, формування у них шанобливого ставлення до її державної символіки. Діти старшого дошкільного віку вже повинні знати про український гімн, прапор, герб, знати як називається столиця країни, її найбільші міста, мають володіти відомостями про найвідоміші географічні об'єкти (Дніпро, Карпатські гори, Чорне море, Крим), історичні та значні місця (Хортиця, Тарасова гора у Каневі, заповідник Асканія-Нова, Говерла) [4]. Сучасні освітні програми сьогодення і спонукають до навчання дошкільників за програмами «Українське дошкілля» [69], «Впевнений старт» [60], «Дитина» [30], «Я у світі».

У цьому напрямку було розроблено кілька освітніх програм для виховання, навчання та розвитку дітей дошкільного віку. Зокрема парціальну програму А. Богуш та Н. Лисенко «Українське народознавство в дошкільному закладі» [11] і програму «Українське дошкілля» [69]. Наразі у закладах дошкільної освіти використовують програму Каплуновської «Моя Батьківщина - Україна».

Ознайомлення дітей з елементами народознавства в програмі «Українське дошкілля», має свої особливості відповідно до вікових етапів. Так, починаючи з молодшого дошкільного

віку (четвертий рік життя), програма спрямована на залучення дітей до усвідомлення національних цінностей шляхом ознайомлення з малими формами українського фольклору, такими як потішки, забавлянки, коліскові, лічилки, а також народні ігри. У програмі «Українське дошкілля» дітей ознайомлюють з різними народними звичаями і традиціями, пов'язаними зі святкуванням релігійних свят, таких як Святий Миколай, Різдво, Великдень, Стрітіння. Вони залучаються до активної діяльності, що сприяє формуванню інтересу та поваги до українських звичаїв і традицій. Дітей також ознайомлюють з виготовленням української народної іграшки з різних матеріалів, таких як глина, дерево, предмети побуту. Вони дізнаються про традиційну українську оселю. Усе це сприяє формуванню інтересу до національної культури. Одним з важливих аспектів виховання є формування поваги до сім'ї і родини [69].

У програмі «Українське дошкілля» молодші діти ознайомлюються зі значенням слова «сім'я» і вивчають всіх членів своєї родини, таких як батьки, дідусі, бабусі, брати, сестри. Вони навчаються називати своє ім'я, прізвище і вік. Також діти вчать розуміти роль кожного члена сім'ї і знайомляться з коротенькими колісковими піснями. Важливо, щоб вони ознайомлювалися з загальноприйнятими формами вітання, звертання, виявляли пошану та вміли подякувати. Ці навички допомагають дітям розуміти важливість сімейних зв'язків і виявляти повагу та любов до своїх близьких [69].

У межах програми «Українське дошкілля» діти мають знати країну, в якій вони живуть. Вони дізнаються про столицю України, національну символіку, назву свого міста та важливі пам'ятки архітектури. Діти також ознайомлюються з найвідомішими людьми краю, які внесли значний внесок у його розвиток та культуру. У рамках програми діти мають знайомитися з українським національним одягом. Вони дізнаються про жіночий національний одяг, який включає вишиту сорочку, спідничку, корсетку, віночок, стрічки та намисто. Також вони ознайомлюються з чоловічим національним одягом, таким як штани-шаровари, вишита сорочка, пояс і камізька. Під час вивчення українського національного одягу, діти також дізнаються про призначення та елементи віночка, який є важливою частиною українського культурного спадку [69].

Дітям середнього дошкільного віку, які досягли п'ятого року життя, слід розповісти про народні національні обереги, такі як калина, верба, віночок, сорочка-вишиванка та інші. Також їм необхідно розширювати знання про сім'ю, рід, взаємини та різні професії. Важливо виховувати у них свідоме ставлення до обов'язків усіх членів сім'ї. Крім того, дітей треба ознайомити з родинними святами, такими як хрестини та день народження.

Необхідно привертати увагу дітей до української національної обрядовості, підготовки та відзначення народних свят, звичаїв і традицій. Важливо сприяти розвитку національних рис особистості, таких як щирість, гостинність, доброта, щедрість, за допомогою різноманітного національного фольклору, включаючи казки, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, пісні та народні ігри. Необхідно формувати у дітей знання про традиційні елементи української садиби, такі як хата, подвір'я, садок, квітник, криниця, огорожа, стайня, а також ознайомлювати їх з українським побутом, українською іграшкою, посудом та одягом. Важливо розширювати знання про історію заснування столиці України – міста Київ, державну мову та легенди рідного краю [53, с. 26].

Необхідно також сприяти розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку (шостий рік життя), їхньому бажанню глибше пізнати свій народ і національні корені. Розширювати обсяг знань дітей про Україну, її столицю, історію, культуру та видатних людей. У цей період вихователі продовжують ознайомлювати дітей з рідним краєм, з тим, що характерне для нашого навколишнього середовища, таким як гори, ліси, ріки, тварини та рослини. З цією метою використовуються легенди нашого краю. За допомогою казок, оповідань, пісень та ігор можна викликати інтерес до історичного минулого. Важливо ознайомлювати старших дошкільників з творчістю Т. Шевченка, Лесі Українки та навчати дітей впізнавати їх на портретах і шанувати їх [19, с. 9].

Важливо активно залучати дітей до української національної обрядовості, підготовки та проведення народних свят і ігор, а також використання народних прикмет і народної

творчості. У цей час відбувається формування у дітей уявлення про національне мистецтво, народні промисли та українську національну кухню. Ознайомлювати їх з українськими національними стравами, такими як борщ, вареники, галушки, деруни, узвар, та навчати їх називати ці страви, а також розповідати прості рецепти [80].

Низка документів, концепцій було створено за останні десятиліття: Концепція національної системи виховання (1996) [43]; Концепція національно-патріотичного виховання (2009) [44]; Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012); Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр. [66]; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 рр. [66], затверджена на колегії МОН України 26 березня 2015 року. Однак жодна з них не була повністю втілена в життя. Перешкодою до цього ставали зміни векторності державного розвитку, що відбивалося на освітній політиці в закладах дошкільної освіти.

Вмотивованими лініями політики держави в освітній галузі має бути структура результативної системи виховання нації, ці напрямки накреслені Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, що була прийнята 25 червня 2013 року [67]. Отже, виховний процес покликаний залучати дітей дошкільного віку до загальнолюдських надбань та багатств світової культури, до творення особистісного осмислення.

У Національній доктрині еволюції освітнього процесу України в XXI столітті зазначено, що головним підґрунтям розвитку українського соціуму є формування «свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнародних взаємовідносин», тобто виховання у молодого покоління фізичної досконалості та духовності, трудової, моральної, екологічної, художньо-естетичної культури, а також створити необхідність жити в суспільстві [28, с. 4].

Високоосвічену, гармонійно розвинену особистість з високим рівнем соціальної активності, визнають сучасним виховним ідеалом, якій притаманні почуття глибокої громадянської відповідальності, широкий аспект духовних і фізичних якостей, почуття патріотизму, а ще такі якості, як ініціативність, працьовитість.

Культурно-освітня, організаційно-виховна освітня діяльність має тісний взаємозв'язок з національним відродженням, суспільною гуманізацією та демократизацією. [58, с. 12].

Цілком значне та непросте питання, вирішення якого потребує пошуку та задіяння новітніх методик реалізації виховного процесу та посилення узвичасних видів активності.

Державотворча ідеологія, скерована на національно-культурні та загальнолюдські надбання, в розбудовчому процесі державності та незалежності України є реальним методологічним підґрунтям виховання як вагомого явища в суспільстві [73, с. 93].

Виховні принципи, окреслені Концепцією виховання дітей та молоді у національній системі освіти, реалізуються під час процесу виховання у дошкільних освітніх закладах. Мова йде про якості: активності, єдності загальнолюдського та національного; самодіяльності та творчої ініціативності молоді; культуровідповідності; природовідповідності; виховної наступності та безперервності; цілеспрямованості; опори на позитивне, єдності виховання та навчання; гуманізації виховання; етнізації; виховної демократизації; диференціації, комплексного підходу та індивідуалізації виховного процесу.

Таким чином, одним з найбільш важливих компонентів виховання молодого покоління сьогодення є зміцнення уваги до формування національної системи особистісного виховного процесу. Це є істотною специфікою атмосфери виховання освітніх закладів та компонує його виховний ресурс, адже якраз національний виховний процес є одним із найбільш суттєвих та важливих факторів цілісного формування людини. В той же час національне виховання є чинником творення інтелігентності, патріотизму та професійної культури, формування національної еліти.

Кожен представник своєї нації чи етносу є носієм культурних та духовних цінностей, звичаїв та традицій певного народу, отримуючи виховання відповідно до етнічної специфіки. Доведено, що такий виховний процес забарвлений національними рисами [70, с. 135].

Національна ідея, якій відведене місце консолідуючого та об'єднавчого, чинника у розвитку суспільства, виступає пріоритетом української виховної системи, скерованої на

формування активної життєвої позиції особистості. Віднедавна багато уваги приділяється реалізації виховної діяльності освітніх закладів згідно Концепції національної системи виховання.

Умовою цілісного особистісного виховання є національна виховна система, яка представляє собою, створену народом з давніх часів систему ідеалів, ідей, поглядів, традицій, переконань, трудової діяльності, що завжди ставила за мету творення ціннісних орієнтацій молодого покоління, трансформацію досвіду його соціуму та здобутків предків [73, с. 91].

Заходи щодо реалізації завдань Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року були затверджені Наказом МОН 6 червня 2022 року. Не дивно, що під час війни, розв'язаної росією проти незалежної України, з'явилася актуальна потреба переусвідомлення здійсненого та реалізації системних заходів, скерованих на нарощення національно-патріотичного виховання молодого покоління, тобто формування особистості нового українця, для якого пріоритетними є національні та європейські цінності.

Наразі, Україна та її громадяни стали прямими учасниками подій та процесів, що відіграють виняткову роль для визначення, насамперед, власної долі, та подальшого світового порядку. В умовах викликів сьогодення, і одночасно значних перспектив розвитку, та глобальних змін у політичній, економічній, соціальній сфері найголовнішим завданням суспільного прогресу, нарівні із відстоюванням суверенності й територіальної цілісності, є прокладання шляхів для інтеграції в євроатлантичне та європейське співтовариство та визначення новітньої стратегічної виховної лінії, якій притаманні багатовекторність і багатокомпонентність, що значною мірою сприяє формуванню розвитку України в майбутньому [45].

Серед шляхів виховання, найактуальнішими є військовий та громадсько-патріотичний, екологічний та духовно-моральний, як основоположні компоненти національно-патріотичного виховання, які перегукуються з викликами, вимогами та загрозами сьогодення, а також закладають підґрунтя для творення свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь. Сучасна молодь має розглядати державний розвиток як засіб своєї особистісної еволюції, що базується на патріотичних ідеях, на готовності до виконання обов'язків по захисту Батьківщини, на пошануванні народних надбань культури України, її історичних цінностей, традицій, соціального добробуту, на демократичних здобутках, на толерантності, гуманізмі, почутті відповідальності за природне довкілля та за досягнення здорового способу життя людини [45].

Виховною метою окреслено становлення патріотичного українського громадянина з гуманістичними та демократичними поглядами, який готовий до виконання конституційних і громадянських обов'язків, до утвердження національної ідентичності на підґрунті духовно-моральних багатств України, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу [45].

Заходи на державному рівні детально розплановані до 2025 року, конкретно прописані в цьому документі, а саме: удосконалення нормативно-правових засад відносно виховання в національно-патріотичному дусі (започаткування законопроекту «Про національно-патріотичне виховання»); розвиток військово-патріотичного виховання; формування умов соціально-педагогічного напрямку для здійснення місії національно-патріотичного виховання; зміни форм та змістовності національно-патріотичного виховання; організаційні заходи по інформаційно-просвітницькій діяльності в царині національно-патріотичного виховання [45].

Отже, описані заходи покликані сприяти формуванню ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави та нації. Вони сприятимуть розвитку високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові та готовності до виконання громадянського обов'язку серед дітей дошкільного віку.

2.2. Характеристика педагогічного досвіду вихователів України щодо реалізації національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку

З метою вивчення педагогічного досвіду вихователів України щодо реалізації національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку, ми ознайомилися із системою роботи у Центрі розвитку дитини «ДивоСвіт», що знаходиться у м. Вінниця.

Педагоги, які працюють у ньому, одноставні у тій думці, що національне виховання дошкільників сьогодні є досить актуальною проблемою у нашій країні. В основі своєї роботи, направленої на формування національної свідомості у дітей дошкільного віку, вони опираються на погляди та наукові висновки видатного українського педагога, письменниці та патріотки Софії Русової. Вона наголошувала на необхідності розпочинати виховання справжнього громадянина ще з найменшого дитинства, адже духовність та національна свідомість формуються в людині з перших років її життя.

Вихователі відмічають, що за сучасних умов існує значний світовий досвід щодо запровадження нових програм, концепцій та методик, що стосуються дошкільного виховання. Проте їхня увага була приділена тому, що в Україні існує власна концепція та педагогічна теорія дошкільного виховання, яку розробила Софія Русова ще століття тому. Її положення щодо патріотичного виховання дітей набули особливої актуальності у зв'язку з подіями, які відбуваються в Україні, тому було прийнято рішення використовувати її напрацювання для того, щоб досвід минулих поколінь не був втрачений на фоні використання різноманітних закордонних методик.

Софія Русова вважається видатним теоретиком дошкільного виховання дитини і також є автором концепцій національної освіти та нової школи, численних підручників, посібників та програм. Її внесок у педагогічну думку і практику в Україні є значним [74].

Ідеї С. Русової, які акцентують увагу на важливій ролі педагога-вихователя, необхідності забезпечення педагога високим рівнем загальної, професійної та особистісної культури, враховують значення соціально-економічного благополуччя як показника його працездатності, а також акцентують увагу на значенні родинного виховання, зокрема материнського і батьківського, для повноцінного духовного розвитку дитини. Крім того, С. Русова висуває свої погляди на особливості виховання і навчання, а також на гуманізацію та індивідуалізацію роботи з дітьми. Ці питання є актуальними і в даний час і були вирішені саме С. Русовою.

Педагоги відмічають, що з метою більш детального вивчення досвіду С. Русової, вони, перш за все, звернулися до літератури, зокрема до книг О. Проскури «Повертаємо забуте ім'я» і Г. Пацюк «Софія бо мудра», а також до праць С. Русової, зокрема «Дитячий сад на національному ґрунті», «Вибрані твори», «Теорія і методика дошкільного виховання», «Націоналізація дошкільного виховання». Ці джерела стали основою для опрацювання ідей педагогічної концепції С. Русової.

За допомогою впровадження у Центрі розвитку дитини «ДивоСвіт» педагогічних ідей С. Русової, була розроблена система педагогічної діяльності, яка включає в себе взаємодію вихователів, дітей дошкільного віку та сімей вихованців. Також були визначені різноманітні форми і методи організації навчально-виховного процесу.

Для формування національної свідомості у дітей дошкільного віку, вихователі використовують педагогічні ідеї С. Русової та спираються на наукову спадщину, яку вона залишила. Вони здійснюють роботу, спрямовану на виховання у дітей почуття приналежності до України. Цю роботу вони реалізують через різноманітні форми взаємодії з дошкільниками, такі як виховні заходи, бесіди, екскурсії, тематичні заняття та святкові ранки.

При виборі змісту та форм роботи з дітьми, педагоги керуються переконаннями С. Русової щодо використання засобів народної творчості, таких як колискові, забавлянки, народні казки, ігри, лічилки, пісні, загадки та інші. Ці засоби мають на меті залучення дітей до національної культури та етнічної ідентифікації особистості [74].

У Центрі розвитку дитини «ДивоСвіт» велика увага приділяється природному включенню дитини в світ духовності та культури рідного народу шляхом ознайомлення з народними джерелами, українським мистецтвом та рідною природою. Це допомагає сформувати в дітей корінь духовності, який неможливо замінити чимось іншим.

Особлива система роботи розроблена для ознайомлення дітей з традиціями та звичаями рідного народу, національними святами, пов'язаними з визначними подіями державного значення, а також для вшанування пам'яті відомих українських письменників, поетів та національних героїв.

Таким чином, відповідно до поглядів С. Русової, особлива увага приділяється народним святкам, таким як Різдво з колядками, Вертеп, таємничість Святого Миколая, Великодні свята, свято Івана-Купала, Андріївські вечорниці, свято Матері, «Обжинки», «Приліт птахів», свято Квітів та інші.

Згідно з поглядами С. Русової, рідне слово є найефективнішим засобом національного виховання. Через слово дитина сприймає духовні цінності свого народу, його світогляд та сприйняття світу, розвиває художнє та образотворче мислення, освоює моральні цінності та історичний досвід народу. У планах роботи з дітьми передбачено проведення інтегрованих та комплексних занять, спрямованих на розвиток рідної мови, образотворчого мистецтва та ознайомлення з природою.

На цих заняттях діти знайомляться з предметами побуту, оберегами, творами декоративно-ужиткового мистецтва та народними ремеслами українського народу. Як казала С. Русова: «Пам'ять слова легко розвинути, подаючи дитині найкращий матеріал для заучування пісень, віршів, казок – засобами драматизації».

Таким чином, на заняттях з дітьми оживають казки, такі як «Ріпка», «Рукавичка», «Три ведмеді» та інші.

Під час навчання дітей розповідати та складати казки, вихователі користуються методами та ідеями С. Русової:

- надайте дітям можливість розповідати за їхніми бажаннями, не тиснучи на них примусово. Важливо, щоб вони відчували власну свободу в творчості та вираженні своїх думок;

- створіть такий настрій, щоб дитяча фантазія зачарувувала їх, а слова поєднувалися у послідовні речення. Допоможіть дітям розкрити свою творчу уяву і відшукати слова, які вони хочуть використувати у своїх оповіданнях;

- перші самостійні оповідання можуть бути простими, але важливо, щоб вони викликали у дітей бажання працювати. Поступово підтримуйте їх у розвитку та поліпшенні навичок оповідання, спонукаючи до творчого процесу та підвищення складності оповідей [72].

С. Русова вважала, що найкращим способом виховання є сімейне оточення, оскільки воно ґрунтується на материнській ласці. Вона ставить перед матір'ю-вихователем ряд вимог. Здавна відомо, що батьки є найголовнішими природними вихователями. Але на жаль, за сучасних умов сім'я втратила багато цінних засобів народної педагогіки, і сьогодні працівникам доводиться навчати батьків «секретам» виховання, народній мудрості [74].

У Центрі розвитку дитини «ДивоСвіт» батьки є активними учасниками українських національних обрядів та освітнього процесу. Педагоги відмічають, що заняття з дітьми стають набагато цікавішими, коли у них беруть участь батьки, бабусі, дідусі, які мають вправні руки, добре серце і можуть розповісти багато цікавого: як чудово звучать колисанки з їхніх уст, які цікаві ігри вони знають і як вміють майструвати. Після таких занять діти по-іншому дивляться на дорослих, пишаються своїми рідними і поважають їх «золоті» руки.

Описуючи власний досвід національного виховання дітей дошкільного віку, вихователі висловили сподівання, що інші педагоги будуть активно використовувати цінний досвід видатних педагогів, зокрема Софії Русової, з метою створення національно свідомих особистостей. За таких умов важливо розуміти, що майбутнє, як наше власне, так і майбутнє нашої держави, залежить від того, як ми формуємо світогляд сучасних дошкільнят. Сьогодні важко знайти більш переконливі слова, ніж ті, що сказала С. Русова: «Озирнімося, вслухаємося, будемо жити для наших дітей» [72].

Вивчення досвіду вихователів Центру раннього розвитку дитини «YARD», що знаходиться у м. Полтава, показало, що значна увага педагогів приділяється формуванню національної свідомості дітей на музичних заняттях, адже, на їхню думку, музичне мистецтво

відіграє важливу роль у моральному та патріотичному становленні людини, сприяючи формуванню її як особистості. Воно захоплює найрізноманітніші аспекти людської природи, такі як уява, почуття, думки і воля.

Через музику людина може виразити свої емоції, розкрити свою творчість та індивідуальність. Музичне мистецтво навчає дитину відчувати і розуміти красу, розвиває її естетичне сприйняття світу. Крім того, воно може викликати почуття гордості за свою культуру і підтримувати патріотичні настанови.

Таким чином, музичне мистецтво має глибокий вплив на формування особистості та сприяє розвитку моральних та патріотичних цінностей у людини.

Музичні заняття є структурованою формою роботи з дітьми, яка сприяє комплексному розвитку всіх психічних процесів у дитини. Ці заняття проводяться двічі на тиждень у кожній віковій групі і включають різноманітні активності, такі як слухання музики, спів, танці, гра на музичних інструментах і ігри. Кожне заняття спрямоване на стимулювання різних аспектів розвитку дитини та навчання музичним навичкам і вмінням.

Розглянемо методи і прийоми, які застосовуються педагогами з метою формування національної свідомості у дітей дошкільного віку у центрі раннього розвитку дитини «YARD».

Національному вихованню дітей дошкільного віку сприяє використання забавлянок та ігор. Народні дитячі музичні ігри мають своє коріння ще з давнини. Багато з них були перейняті з репертуару дорослих, особливо з обрядового фольклору. У багатьох народних піснях звучать теми, пов'язані з працездатністю, здоров'ям, розумом, дружною, добротою, чесністю та цнотливістю. Ігрові приспівки відображають дії дорослих і дозволяють дітям випустити свою емоційну енергію та виявити свій темперамент. Народ створив безліч музичних ігор, ігрових пісенок та музичних вставок для ігор.

У Центрі раннього розвитку дитини «YARD» вихователі використовують такі народні дитячі музичні ігри: «Два півники», «Подольночка», «Дінь, дінь, дінь», «Галя по садочку ходила» та ін.

Педагоги відмічають, що у природній музично-ігровій діяльності для дошкільнят, через емоційну, фізичну і психологічну взаємодію з дорослими і однолітками, діти не лише відкривають світ, навчаються, розважаються і граються, але й виявляють свою творчість і занурюються в звичай та традиції своєї рідної землі [64, с. 77].

На музичних заняттях вони також використовують традиційні дитячі музичні ігри, які зазвичай виконуються групою дітей, одноголосно та у жвавих темпах. Це сприяє розвитку унісонного співу, музичного слуху та взаємозв'язку між музичним слухом і голосом у дошкільнят. У цих іграх поєднуються слова, рух і музика, що сприяє фізичному, працездатному, моральному і когнітивному розвитку дітей. Вони мають характер ігор-змагань з танцювальними рухами та імпровізацією. Вони найкраще відображають національні особливості та комплексність вираження національного характеру через поєднання слів та музики. Педагоги використовують не лише музичний матеріал, такий як народні пісні, танці, хороводи, але й яскраві народні іграшки, різноманітні декоративно-прикладні предмети та костюми, щоб створити цікаву атмосферу та поглибити знання дітей про національну культуру.

Особлива увага приділяється співу як одному з найважливіших елементів народної гри. Вихователі намагаються художньо та переконливо передавати музичні твори дітям, створюючи яскраві звукові враження та викликаючи їхній інтерес до музики. Часто спів допомагає дітям виразити свої почуття та думки краще, ніж простими словами. Вони підтримують творчість дітей, навіть якщо вони варіюють мелодію.

Педагоги наголошують увагу на тому, що перед тим, як дитина сама заспіває, важливо, щоб вона почула мелодію у відмінному виконанні. Тому приділяється особлива увага діапазону пісенного репертуару, який пропонується дітям. Для музичних занять важливим є вибір відповідного пісенного репертуару з автентичної спадщини українського народу, адже смаки сучасних дітей визначатимуть рівень культури у майбутньому.

При виборі репертуару та розробці методики навчання, педагоги керуються принципами доцільності та доступності для дітей дошкільного віку. Вони обирають такий

музичний репертуар, який відповідає їхнім потребам, інтересам і рівню розвитку. При цьому враховується, що матеріал повинен бути доступним та зрозумілим для дітей, щоб вони могли легко сприйняти та усвідомити музичні елементи. Їхня методика навчання орієнтована на активну участь дітей, стимулюючи їхню зацікавленість та розвиток музичних навичок. Педагоги намагаються зробити навчання музики цікавим, захоплюючим та відповідним віковим особливостям дітей.

Як бачимо, педагоги докладають велику кількість зусиль для того, щоб залучити дітей до української народної культури, мистецтва, народної ігрової діяльності. Це є дієвим засобом у процесі національно патріотичного виховання дітей.

Під час занять у Центрі раннього розвитку дитини «YARD» педагоги презентують українську музику, включаючи композиції відомих українських композиторів, народні пісні та обрядові мелодії. Вони надають велике значення вихованню національної свідомості, пропонуючи твори українських композиторів, таких як К. Стеценко, Я. Степовий, Л. Ревуцький, М. Лисенко, М. Леонтович, які були написані на слова видатних українських поетів, зокрема Л. Українки, Т. Г. Шевченка, М. Підгір'янки та інших. Наприклад, такі композиції, як «Зоре моя вечірняя», «На зеленому горбочку», «Зацвіла в долині червона калина» і багато інших. Діти насолоджуються казками з музичним супроводом та активно беруть участь у театралізаціях, тому вихователі використовують дитячі опери, інсценізації та драматизації у роботі з малятами.

Крім цього, на думку педагогів, українські народні таночки є невід'ємною частиною музичних занять. Ці таночки допомагають передати унікальну індивідуальність українського народу. Вони навчають дітей елементам українських таночків як на групових заняттях, так і в індивідуальній роботі. Під час свят та розваг діти виконують невеликі фрагменти гопака, козачки, польки, метелиці. Під час слухання музики вони ознайомлюють дітей з іншими, більш складними музично-хореографічними творами, такими як гуцулки, верховини та інші.

Під час музичних занять, вихователі ознайомлюють дітей з різними музичними інструментами, зокрема з українськими народними, розповідають про походження цих інструментів, а також про їх сучасне використання. Разом слухають їх звучання у різних музичних творах та розучують прості партії для гри в оркестрі. Гра в оркестрі народних інструментів є одним із улюблених видів діяльності для дітей на заняттях.

Як відмічають педагоги, результатом виховання дошкільнят засобами музичного виховання (забавлянки, народні дитячі музичні ігри, народні пісні, обряди, українські народні таночки, ознайомлення дітей з музичними інструментами), є те, що у дітей розвиваються музичні здібності, а також вони набувають таких особистісних якостей, як незалежність, активність та соціальна компетентність. Ці якості дозволяють дітям вільно висловлювати свою думку, спонукають до ініціативної та творчої поведінки, а також прояву уваги, співчуття та доброзичливості до інших дітей. Вони також навчаються відповідати адекватно на різні ситуації та використовувати ефективні способи спілкування. Проте найголовнішим є те, що у них відбувається формування національної свідомості, яка є надзвичайно важливою, особливо у цей нелегкий для України час.

У Центрі раннього розвитку «Ясельки», що знаходиться у м. Харків, формування національної свідомості дітей здійснюється у процесі проведення свят та розваг. Вихователі відмічають, що саме свята та розваги мають найбільший емоційний вплив на дитину. Дітям приносить радість не лише саме свято, а й процес його підготовки, під час якого вони ознайомлюються з музичними композиціями, історією, звичаями, побутом, костюмами та усною народною творчістю. У народних святах, обрядах та іграх немає пасивних глядачів: різноманітність ролей дає можливість кожній дитині відчути себе активною особистістю, використовуючи свої таланти та здібності. Один може бути віртуозним танцюристом і виконувати провідні рухи, інший володіє чудовим голосом і радісно виконує сольні пісні, а хтось має видатні акторські здібності і грає головні чи другорядні ролі у постановках.

Завдяки різноманітним пісням, пов'язаним з календарними та обрядовими святами, педагоги формують та розвивають естетичні смаки, художні здібності та патріотичні почуття дітей. Ці пісні надають їм перші уявлення про українські народні традиції, навколишній світ,

вчать шанувати працю, робити добро та бути милосердними, а також любити природу. Під час свят і розваг діти не тільки спостерігають, а й активно беруть участь у повноцінному житті, відчуваючи особливий характер народного фольклору, поезій, ігор та народної пісні.

Під час зимового циклу, діти активно вивчають новорічні та різдвяні колядки та щедрівки. Вони беруть участь у веселих різдвяних театральних виставах, таких як вертепи, які спрямовані на привітання господарів та передачу щирого бажання щастя, здоров'я та благополуччя. Діти приймають активну участь у щедруванні, колядуванні, а також грають на музичних інструментах і виконують музичні народні ігри. Вони співають колядки, щедрівки та забавлянки, такі як «Добрий вечір, Тобі, пане господарю, радуйся!», «Щедрий вечір, добрий вечір!», «В полі, полі плужок ходить», «Де коза ходить», «Біг козелець з нових яसेлиць», «Раз, два, три, чотири, козі дзвоника вчепили». Спочатку найменші діти спостерігають за старшими та вчаться, а потім самі проявляють свої музичні та акторські здібності.

Під час весняного періоду діти готуються до особливої розваги – зустрічі Весни. Вони співають українські народні пісні, веснянки та заклики, виконуючи рухи, що відповідають тексту пісень. Деякі з цих пісень включають: «Вийди, вийди сонечко», «Розійшлися хмарки, сонце глянуло», «Благослови, мати, весну закликати», «Ой весно, весно, що ти нам принесла», «Ми кривого танцю йдемо», «Дінь - динь», «Зробимо коло». Навесні також діти виконують веснянки, гаївки та пастуші ладкання – хорові пісні з іграми та танцями, в яких поєднуються мелодія, слова, рухи, виразна міміка та жести.

З давніх часів під час літнього сонцестояння відбувалися урочисті святкування Дня Івана Купайла з численними обрядами та піснями, що мали поетичний та магічний характер. Восени та взимку, після завершення основних робіт у сільському господарстві, проводилися вечорниці, які об'єднували рукоділля, співи та танці. Під час свят і розваг активно використовувалась українська мова, а саме культура святкування сприяла збереженню національних традицій. Кожен сезон (осінь, зима, весна, літо) мав свою тематичну розвагу, яка підкріплювала сезонний цикл. Саме ці давні традиції вихователі намагаються використовувати у роботі з дітьми з метою формування у них національної свідомості.

Крім цього, у Центрі раннього розвитку «Ясельки» вихователі приділяють особливу увагу народному фольклору, в тому числі творам відомих письменників Т.Г. Шевченка, І. Франка, В. Верховинця та Л. Українки. Спадщина В. Верховинця відзначається глибоким національним змістом та виховним значенням, оскільки органічно поєднує педагогічну та мистецьку творчість. Деякі відомі твори, які активно використовуються, включають «Іди, іди дощику», «Диби – диби», «Труби Грицю», «Ой у полі жито сидить зайчик», «Ой летіла зозуленька», «Яструб і курчата», «Павлику равлику».

Також вихователі відмічають те, що знайомлять дітей з Гімном України, який має дві версії: державний та духовний. Обидва гімни є унікальними духовними та мистецькими цінностями нашого народу. На музичних заняттях пропонується дітям послухати твори різних жанрів, порівняти їх і висловити свої враження від сприймання гімнів та інших пісень. Урочисті композиції або їх фрагменти, зокрема Державний Гімн у виконанні хору та оркестру або співака Олександра Пономарьова, пропонуються дошкільнятам для прослуховування у аудіозаписі. Також педагоги самі залучають дітей до співу цих пісень, а слухаючи Гімн, діти стоять, прикладаючи долоню до серця, що виражає їхню шану та любов до України. Гімн звучить у особливі моменти святкового дня, на святкуванні Дня Незалежності України, у День Знань, у день Святого Миколая та День матері, а також на святкуванні Дня випуску дітей до школи. Слухання національного Гімну надає особливої урочистості, а переживання глибоких почуттів гордості й належності до рідної Батьківщини має позитивний вплив на дітей.

Вихователі відмічають ефективність проведення свят та розваг з метою формування національної свідомості у дітей дошкільного віку. Ці заходи надають можливість малюкам ознайомитись з традиціями, звичаями, культурою свого народу. Вони допомагають дітям розуміти і відчувати національну спадщину, створюють атмосферу спільності та підтримують почуття належності до свого народу. Під час свят та розваг діти мають можливість спілкуватись, співати, танцювати, грати народні ігри, слухати народні казки та легенди. Це сприяє формуванню позитивних емоційних зв'язків із національною культурою, розвитку

творчих здібностей та усвідомленню важливості національної спадщини.

Таким чином, вивчення педагогічного досвіду вихователів України щодо реалізації національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку показало, що існує велика кількість засобів та методів, які можна використовувати з цією метою. Тож пропонуємо розглянути їх більш детально.

2.3. Основні напрями, засоби та методи національного виховання дітей дошкільного віку.

Високий рівень морально-етнічної системи цінностей, самореалізації, відчуття та осмислення найріднішого, а також культурних надбань нашого народу є запорукою формування у дитини національно-патріотичних якостей. Такий напрям є, сприятливим для залучення дітей дошкільного віку до ознайомлення з національною культурою українського народу.

Освітня модель, заснована на гуманістичних засадах, відтворює формування умов педагогіки для гарантування гармонійного розвитку дитячої особистості, для звернення виховного процесу підростаючого покоління на соціально-дієвому, духовному, емоційному рівнях, виховуючи дитину як громадянина України та людину світу. Проблема національно-патріотичного виховання дітей є нагальною для вивчення науковцями. Згідно зазначених в державних документах програм вчені займаються вивченням педагогічних прийомів, напрямків, методології результативної реалізації змістовності громадянського, національно-патріотичного формування свідомості дітей дошкільного віку [41; 66; 68].

І. Бех зазначає, що всі труднощі виховного процесу в сфері формування патріотичних почуттів пов'язані не з отриманням відомостей про них, а з наданням дитині розуміння сутності цього через емоційні переживання [7, с. 3]. Тому саме національна культура, як носій народних цінностей, набуває особливої змістовності в освітньому ракурсі та виховному аспекті по відношенню до українських дітей. Культура народу, сконцентрована у мистецтві, мові, промислах, побутовому середовищі віддзеркалює його звичаї, традиції, характер, та життєву образність різних поколінь, виступає також як поширений прийом педагогіки в галузі національно-патріотичного виховання на всіх стадіях дорослішання дитини [50, с. 17].

В Україні Концепція дошкільного виховання передбачає, що основними напрямками виховання дітей дошкільного віку є народознавство, українознавство та краєзнавство. Головними підходами до національного виховання є історичний та народознавчий. Концепція дошкільного виховання в Україні акцентує увагу на історичному підході до патріотичного виховання дітей дошкільного віку і впроваджує народознавчі, українознавчі та краєзнавчі напрями. Цей підхід передбачає передачу досвіду від одного покоління до іншого і базується на всебічному та глибокому вивченні культурно-історичного розвитку і досвіду власного та інших народів. Одним із засобів для реалізації цього процесу, є народна педагогіка [76]. Соціальний досвід народу, який синтезується, включає сукупність людських знань, історію поколінь, релігію, народну творчість, мистецтво, культурні досягнення, загальноприйняті норми поведінки та інше [43].

У сучасній Україні важливим завданням, що потребує негайного вирішення, є формування у громадян, патріотизму та любові своєї Батьківщини [77]. У свій час, видатний педагог К. Ушинський наголошував на тому, щоб діти стали активними учасниками свого народу і творцями своєї власної долі, вони повинні упродовж навчання і виховання в сім'ї та школі глибоко освоїти духовність та культуру свого народу, а також проникнутися його національним духом, способом мислення і способом життя. Бо нація, в першу чергу, є сукупністю різноманітних духовних особливостей, а також природних і історично обумовлених рис «тіла, душі, розуму», тобто психологічних характеристик і інтелектуальних здібностей певної культурно-історичної спільноти людей [82, с. 235].

Виховання певних якостей у дітей на основі українського народознавства (українознавства) може бути дієвим. Практика показує, що найбільш ефективними є ті виховні методи, засоби та способи, які виникли в самому народі протягом багатьох століть і є відображенням його культурного розвитку.

Народознавство є комплексом знань про певний народ, його специфічний спосіб життя, трудову діяльність, національний характер, світогляд, культурний та історичний досвід, родовід, виховання та рідний край. Ця наука вивчає культурні аспекти матеріальної культури, такі як звичаї та традиції, а також особисте ставлення людини до них. Протягом багатьох століть український народ передавав цінні настанови та методи виховання через народну педагогіку. Тому на сучасному етапі ми можемо використати ті форми, методи, прийоми та засоби національного виховання дітей порадами, які були випробувані часом і визнані ефективними [55, с. 254].

Завдання педагогів полягає у тому, щоб: надихати у дітей стійкий інтерес до матеріалу народознавчого змісту і розвивати бажання пізнавати його глибше, а також навчати їх використовувати ці знання в повсякденному житті; розвивати вміння запам'ятовувати вірші, прислів'я, приказки, казки, загадки та легенди; сформувати уявлення у дітей про родинні обереги українського народу; передавати дітям елементарні трудові навички, пов'язані з народними ремеслами; навчати малюків вишивати, вирізувати витинанки, розписувати писанки, іграшки, посуд, а також виготовляти різноманітні вироби, такі як серветки, іграшки, аплікації та інші [51, с. 103].

У період національного відродження України, коли повертається до витоків народу і відроджується національний дух, сім'я набуває великого значення як важлива виховна ланка. Крім дошкільного закладу, сім'я повинна стати рівноправним партнером у вихованні дитини. Для того, щоб кожна сім'я зрозуміла свою роль і відчула свою відповідальність за виховання дітей, необхідно надати їм ефективні методи виховних зусиль. Важливо, щоб дошкільний заклад тісно співпрацював з сім'єю. Необхідно постійно залучати батьків до підготовки та проведення свят, організовувати виставки сімейної творчості, спільно з батьками святкувати дні народження дітей та обмінюватися досвідом щодо сімейного виховання [51, с. 104].

Отже, нами була проаналізована програма «Українське дошкілля» за освітньою лінією «Дитина в соціумі» [69, с.188]. Діти дошкільного віку мають можливість дізнатись про традиції своєї родини та народу, познайомитись зі звичаями та обрядами.

У процесі реалізації завдань національного виховання у закладах дошкільної освіти діти набувають знань та уявлень через різноманітні методи і засоби, які сприяють кращому сприйняттю матеріалу. Використовуються літературна діяльність, бесіди, читання, переказування та драматизація художніх творів, таких як легенди, казки та оповідки. Батьки та педагоги беруть участь у цих заходах. Для оформлення використовуються елементи українського побуту, оселі та традиційного українського вбрання. Сюжети базуються на елементах українських казок, діти співають українські народні пісні, танцюють та грають у народні ігри, в які також залучаються батьки. Батьківські збори організовуються у форматі «Майстер-класів» для ознайомлення з оберегами українського народу. Ці заходи допомагають розкрити перед дітьми книгу нашої історії та культури [55, с. 255].

У вихованні дітей старшого дошкільного віку педагоги повинні використовувати виховні методи, що включають різноманітні елементи творчості, такі як вишивка, писанкарство, гончарство та різьблення по дереву. Традиційні народно-педагогічні засоби, що передавалися протягом багатьох століть, виконували важливу роль у вихованні та навчанні дітей. Вони сприяли систематичному організуванню та психологічному налаштуванню на різних етапах розвитку та соціальних станах людини та мали значний вплив на їхнє формування.

Літературна діяльність є невід'ємною частиною розділу «Художньо-практична діяльність», де діти отримують практичний досвід та відтворюють елементи національного побуту у своїх творчих роботах. Вони використовують малювання, ліплення та аплікації, щоб втілити у своїх роботах характерні особливості певних регіонів України та навчаються правильно зображати їх. Під час вивчення елементів зображення, дітей ознайомлюють з

історією конкретних місцевостей та особливостями цих елементів, а також з історичним розвитком і формуванням певних територій [69, с. 206]

Одним з провідних напрямків виховання у межах розвитку дітей дошкільного віку у програмі «Українське дошкілля» є ігрова діяльність. Під час гри дитина виявляє свої емоції, які відображають її ставлення до самої гри та персонажів. Гра дозволяє дітям ознайомитися з трудовими процесами та звичаями українського народу. Це відкриває можливість для реалізації різних напрямків виховання, таких як трудове, моральне, фізичне, естетичне, соціальне тощо [55, с. 256].

У програмі виховання дітей дошкільного віку «Українське дошкілля» педагоги ознайомлюють дітей з різними типами іграшок, які виготовлені з різних матеріалів, таких як тісто, тканина, глина, дерево. Особливу увагу приділяють ляльці-мотанці, і залучають батьків та дітей до процесу її виготовлення. Це не тільки стимулює творчість дітей, але й сприяє підтримці сімейного зв'язку та спільним розвагам, які мають національний характер [59, с. 191].

Мова супроводжує усі аспекти суспільного життя, процеси пізнання та творчості людини, а також відображає кожен момент її свідомості. Вона відіграє важливу роль у формуванні самобутності нації і є виразником її інтелектуального і духовного життя. Мова і культура є характеристиками будь-якого етносу, незалежно від його еволюційного стану, оскільки вони стають вічними супутниками народу і перетворюються у власний фольклор. Іншими словами, мова є формою безсмертя етносу [54, с. 135].

В українській народно-поетичній мові переважають різні відтінки червоного кольору, який викликає емоційний заряд енергії, тепла і асоціюється з радістю та святом. Білий колір також має важливе значення, оскільки символізує світло і чистоту, асоціюється з материнством, виявом ніжності та любові. Далі йдуть кольори у порядку зменшення використання: сірий, зелений, чорний та жовтий (золотий) [39, с. 46].

Для ознайомлення дітей з народознавством, найефективнішими методами є пізнавальні та практичні підходи. Перший метод полягає у знайомстві з предметами народознавства шляхом їх обстеження або прослуховування, а також у використанні їх у повсякденному житті, що дозволяє краще зрозуміти історію нашого народу та нашого регіону. До другого методу належить зображення творів мистецтва з врахуванням їх особливостей та характерних елементів зображення.

Основною метою занять з народознавства є виховання духовно-моральних і національних якостей у дітей, таких як доброзичливість, взаємоповага, чесність, скромність, товарицькість, повага до культурних традицій нашого народу. Для досягнення цієї мети педагоги повинні комплексно підходити до розв'язання пізнавальних, навчальних і виховних завдань. Один із способів досягнення цієї мети – використання методики «етнопізнання» у закладах дошкільної освіти. Ця методика допомагає дітям сформувати стереотипи поведінки та ціннісних орієнтацій, пов'язаних з вивченням народних традицій [26, с. 146].

К. Ушинський зробив значний внесок у розроблення наукових засад національного виховання. Він підкреслював, що національне виховання повинно враховувати самобутність дитини, її потреби в належному розвитку фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної, духовно-моральної і естетичної сфери, а також засвоєння національних, місцевих та загальнолюдських культурних цінностей. Його наукові підходи, особливо в контексті ролі та значення виховного потенціалу українського народознавства, є актуальними для національного виховання старших дошкільних дітей і потребують практичної реалізації [82].

У сучасному освітньому просторі велике значення має поєднання сучасних методів виховання з українською історією, традиціями народної педагогіки, фольклором і різними видами українського національного мистецтва. Використання народознавства може стати важливим фактором для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку, сприяючи реалізації виховних завдань на національному ґрунті. Це дозволяє дітям пізнавати свою національну спадщину, розуміти і поважати українські традиції, цінності та культуру. Використання народознавства в освітньому процесі сприяє формуванню національної свідомості та гордості за свою країну [55, с. 257].

Ми вважаємо, що ознайомлення дошкільників з фольклорними жанрами є одним з найкращих способів розвитку їх мовлення. Під час таких занять діти проявляють пошукову активність, зацікавленість та активну участь. Розмаїття виховних заходів з народознавчою тематикою сприяє поповненню словникового запасу дітей, а також виховує у них любов до рідної мови, до свого краю і українського народу. Це також сприяє розвитку почуття прекрасного та формуванню їх особистості.

При використанні методів і засобів передачі інформації важливо враховувати індивідуальні особливості дітей та їх вікові можливості. Крім цього, необхідно пам'ятати, що залучення батьків та сімейного оточення є важливим елементом національного виховання в дошкільних закладах. Інформація може передаватись через батьківські збори, індивідуальні консультації, батьківські листи, спільні заходи та активності.

Різноманітні методи і засоби передачі інформації допомагають дітям краще засвоювати знання, розвивати навички і формувати цінності. Вони стимулюють активну пізнавальну діяльність, сприяють розвитку мислення, уяви, творчих здібностей та соціальних. Наголошується, що комбінація різних методів і засобів передачі інформації є найбільш ефективною, оскільки допомагає забезпечити різнобічне і глибоке засвоєння знань у дітей. Крім того, враховуючи індивідуальні особливості дітей, педагоги можуть адаптувати методи і засоби до їх потреб та інтересів, що сприяє більш ефективному процесу навчання й виховання [27, с. 178].

Як бачимо, становлення світогляду та національної ідентичності є одним з найскладніших етапів у розвитку особистості у старшому дошкільному віці. Цей елемент може бути сформований через усвідомлення різних варіантів етнічної та релігійної приналежності, розуміння зв'язку зі своєю малою батьківщиною та спадкоємності культурних та історичних традицій.

Розроблені Л. Артемовою, Г. Беленькою [10], А. Богуш [11], Н. Гавриш, Л. Калуською [37-38], Н. Лисенко [52], Т. Поніманською [65] та іншими науковцями Концепції розвитку українського дошкільця мають велике значення для розробки сучасних підходів та методів формування в дітей дошкільного віку елементів національної самосвідомості, їх долучення до народної художньої творчості, традицій та фольклору. Ці концепції сприяють створенню оптимальних умов для розвитку дітей, враховуючи особливості української культури та національного спадку, і сприяють формуванню національної свідомості та ідентичності.

Український народ в широкому розумінні вбачав основну мету виховання в тому, щоб навчити кожну дитину бути справжньою людиною. Сучасне національне виховання дітей старшого дошкільного віку неможливе без використання виховного потенціалу українського народознавства. Щоб виховна діяльність педагога сприяла розвитку творчих сил дітей, виховання повинно бути творчим. Кожен день, кожний захід, кожне завдання мають бути унікальними і відрізнятися від попередніх. Дитині потрібно створити умови для самовираження, самостійності і творчості. Народні традиції, звичаї та обряди є зв'язком між минулим, сучасним і майбутнім нашого народу, сприяючи створенню розвиненої нації. Ці традиції, які передаються і зберігаються протягом багатьох поколінь, втілюють у собі духовні, моральні цінності, ідеї, ідеали, погляди та норми поведінки. Минуле, сучасне і майбутнє є нерозривними компонентами, що впливають на світогляд і формують особистість кожної людини. Тому сучасним педагогам постає завдання виховувати особистість, передавати досвід минулого та розкривати молодому поколінню найважливіше призначення людини на землі – формування її морально-духовної краси.

Отже, нами проаналізовано змістовий компонент освітніх програм, в яких головна увага спрямовується на національно-патріотичне виховання дітей. Представлені форми, методи та засоби, які використовують педагоги в освітньому просторі під час роботи з дошкільниками, реалізуючи завдання національного виховання.

Здійснено аналіз нормативних документів та державних стандартів щодо національного виховання дітей дошкільного віку, які встановлюють принципи, цілі та засади виховання дітей з позиції національної культури та ідентичності. Визначено, що ці документи сприяють створенню єдиної системи національного виховання в дошкільних навчальних

зкладах, визначають цілі, завдання, зміст та методику роботи з дітьми, спрямовані на формування національної свідомості, культурної ідентичності та патріотизму. Це надає педагогам основу для планування та організації виховної роботи, а також забезпечує відповідність процесу виховання встановленим стандартам та вимогам.

Здійснена характеристика педагогічного досвіду вихователів України щодо реалізації національного виховання дошкільників у приватних центрах розвитку. Зокрема, розглянуто досвід використання поглядів Софії Русової, формування національної свідомості дошкільників засобами музичного виховання (забавлянки, народні дитячі музичні ігри, народні пісні, обряди, українські народні таночки, ознайомлення дітей з музичними інструментами), а також у процесі проведення свят та розваг.

Визначені основні підходи до національного виховання відповідно до концепції дошкільного виховання. У процесі реалізації національного виховання у закладах дошкільної освіти дітям передається інформація через різноманітні методи і засоби, які сприяють кращому сприйняттю матеріалу: літературна діяльність, бесіди, читання, переказування та драматизація художніх творів (легенди, казки та оповідки), народні елементи (колискові, забавлянки, народні казки, ігри, пісні, лічилки та загадки), рідне слово, пізнавальні та практичні підходи, фольклорні жанри. Вони допомагають досягти мети національного виховання, сприяють розвитку дітей, формуванню їх особистості та вихованню патріотичних цінностей.

Таким чином, проведене нами дослідження дало можливість сформулювати висновки, на підставі яких можемо стверджувати про необхідність розробки системи роботи за напрямками забезпечення необхідних умов для розвитку національної свідомості, що є перспективою подальших досліджень.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРИВАТНИХ ЦЕНТРІВ РОЗВИТКУ

3.1. Визначення критеріїв, показників та рівнів національної вихованості дітей дошкільного віку

У попередніх розділах ми розглянули сутність поняття «національне виховання». Поряд з цим визначенням, науковці вживають інше поняття – «національна вихованість». Вони є взаємопов'язаними, але все ж таки мають певні відмінності в своєму значенні.

Національне виховання, є більш широким визначенням поняття, яке повинно відбуватися у процесі виховання громадян з урахуванням їхньої національної ідентичності та культурно-етнічної приналежності. Воно включає у себе всі аспекти виховання, спрямовані на формування патріотизму, громадянської свідомості, розуміння і поваги до культурних традицій, мови, історії та цінностей своєї нації. Національне виховання розглядається як система виховних заходів, спрямованих на відродження та розвиток культурних та національних цінностей [3, с. 7].

Національна вихованість – це конкретний результат процесу національного виховання. Національна вихованість виражається в національній свідомості, ідентичності та цінностях людей. Це стан, коли громадяни розуміють свою приналежність до певної нації, цінують та оберігають свою культурну спадщину, мову, традиції, історію і відчувають патріотичний плин до своєї країни.

Отже, «національне виховання» описує сам процес формування національної свідомості і ідентичності, тоді як «національна вихованість» є результатом цього процесу, вираженим у ставленні та цінностях громадян щодо свого народу та країни. Тому для того, щоб оцінити ефективність національного виховання дітей дошкільного віку у закладі дошкільної освіти необхідно визначити рівень їхньої національної вихованості.

Для цього було проведено експериментальне дослідження. На цьому етапі ми визначилися з базою. Оскільки я маю практичний досвід роботи у дитячому центрі «Мауглі», цей заклад ми обрали як експериментальну базу. Було сформовано дві групи: експериментальну (14 дітей) та контрольну (13 дітей). В експерименті приймали участь діти старшої вікової групи «Калинка» (14 осіб) та старшої вікової групи «Соняшник» (13 осіб). Усього в експерименті приймало участь 27 дітей, 4 вихователі та 55 батьків.

Експериментальне дослідження передбачало 2 етапи – констатувальний та формувальний. Кожен з цих етапів мав мету та завдання. Мета констатувального етапу полягала у визначенні рівня національної вихованості дітей старшого дошкільного віку. Завдання полягали у:

- визначення рівня усвідомленості вихователями важливості національного виховання дітей;
- визначення рівня знань дітей про українську культуру, національні та державні символи;
- визначення рівня розуміння батьками проблеми національного виховання дітей.

Мета формувального етапу полягала у підвищенні рівня знань дітей про українську культуру, а на констатувальному етапі нами були визначені критерії, показники та рівні.

Визначення рівня національної вихованості дошкільників на контрольному етапі може бути досягнуто через аналіз певних критеріїв та показників, які відображають ступінь глибини та якості їхнього національного виховання. Такі критерії можуть включати розуміння та вивчення національної історії, культурних традицій, мови та цінностей. Показники можуть охоплювати здатність висловлювати свої думки щодо національної спадщини, виявляти патріотичні почуття, а також здатність дотримуватися культурних норм і гідно представляти свою націю.

Визначення цих критеріїв і показників є необхідним етапом для об'єктивної оцінки ефективності національного виховання. Це допоможе відстежувати зміни в національній

вихованості дітей, визначити сильні та слабкі сторони виховного процесу та розробити плани подальшого розвитку для підвищення рівня національної свідомості та ідентичності серед дітей.

Проведений нами аналіз наукових джерел на теоретичному рівні дав можливість виявити ключові компоненти структури національної вихованості, а також встановити важливі критерії та показники для їх визначення.

Основні компоненти структури національної вихованості дитини дошкільного віку охоплюють наступні аспекти:

- знайомство з історією та традиціями – дошкільний вік є важливим часом для ознайомлення дитини з простими елементами історії своєї країни та основними культурними традиціями;
- сприйняття національних символів – діти мають можливість вивчати та розпізнавати національні символи, такі як прапор, герб, гімн, що допомагає сформувати у них відчуття національної належності;
- формування мовленнєвої компетентності – розвивання вмінь спілкуватися рідною мовою через ігри, спільні заходи та інтерактивні завдання;
- ознайомлення з елементами національної культури – дитина має змогу ознайомитися з простими традиціями, народними піснями, казками, що становлять основу національної культурної спадщини;
- виховання поваги до інших культур – заохочення дитини бути відкритою до різних культур та релігій, розуміти та поважати різноманітність;
- формування патріотичних почуттів – поступове викликання в дитині почуття гордості за свою країну, її досягнення та внесок у світову спільноту;
- формування простих громадянських цінностей – відбувається заохочення до взаємодії, відповідальності, чесності та інших цінностей, які допомагають формувати громадянську свідомість.

Ці компоненти структури національної вихованості дитини дошкільного віку є специфічними, оскільки вони адаптовані до розуміння та сприйняття маленькими дітьми. Вони сприяють поступовому формуванню в дітей важливих елементів національної свідомості та патріотизму, створюючи основу для подальшого розвитку їх національної вихованості.

На основі комплексного підходу до національної вихованості дітей дошкільного віку можемо назвати критерії національної вихованості дітей дошкільного віку: когнітивний, емоційний та поведінковий. Цей підхід враховує, що виховання національної свідомості та ідентичності - це більше, ніж просто передача знань, це також формування позитивного ставлення, почуттів, цінностей та поведінки, яка відображає національну приналежність. Ці критерії допомагають створити цілісний підхід до національної вихованості дітей, що сприяє їхньому більш повному та глибокому засвоєнню національних цінностей та ідентичності.

Отже, першим було виділено когнітивний критерій. Цей аспект охоплює розумовий розвиток дитини, її здатність розуміти, усвідомлювати та засвоювати знання про власну культуру, історію та традиції. Дитина може вивчати прості факти, події та персонажі, пов'язані з національною спадщиною, а також навчатися розрізняти особливості своєї культури від інших.

Другий критерій – емоційний. Цей аспект включає формування позитивного ставлення дитини до власної нації та культурної спадщини. Діти розвивають гордість за свою націю, стають відкритими до вивчення історії та традицій свого народу. Також цей аспект включає виховання почуття патріотизму та глибокого зв'язку з рідною землею.

Третім було виділено поведінковий критерій. Цей аспект стосується конкретних дій та вчинків дитини, які відображають її національну свідомість. Це можуть бути участь у святкуванні національних свят, виконання національних пісень чи танців, розповідь про важливі події з історії країни.

Кожен з цих критеріїв важливий для створення повноцінної системи національної вихованості дітей дошкільного віку. Їхня взаємодія та взаємопроникнення сприяють

глибокому розумінню, позитивному ставленню та активній участі дітей у процесі вивчення та шанування національних цінностей.

У таблиці 3.1.1. представлені критерії та показники рівня національної вихованості дітей.

Таблиця 3.1.1

Критерії та показники національної вихованості дітей дошкільного віку

Критерії	Показники
Когнітивний критерій	<ul style="list-style-type: none"> – <i>знання про історію</i> - дитина може розповісти про важливі події або видатних осіб з історії своєї країни; – <i>традиції та обряди</i> - дитина знає та розуміє деякі національні традиції та свята; – <i>символи нації</i> - дитина вміє розпізнавати та пояснювати значення національних символів (прапор, герб, гімн).
Емоційний критерій	<ul style="list-style-type: none"> – <i>гордість за країну</i> - дитина висловлює гордість за свою країну та її досягнення; – <i>позитивне ставлення</i> - дитина виявляє радість та захоплення, коли йдеться про національні традиції, свята або події; – <i>співчуття та підтримка</i> - дитина демонструє співчуття та підтримку у важливих для країни ситуаціях (наприклад, під час національних тривог або святкувань).
Поведінковий критерій	<ul style="list-style-type: none"> – <i>участь у національних святах</i> - дитина бере активну участь у святкуванні національних свят та подій; – <i>використання національної мови</i> - дитина спілкується на рідній мові та використовує її в іграх та спілкуванні; – <i>дотримання національних традицій</i> - дитина демонструє знання та дотримання національних традицій у своїй поведінці (наприклад, одягається у національний одяг під час святкувань).

Ці показники допомагають виміряти ступінь впливу національної вихованості на різні аспекти життя дитини, починаючи від знань і закінчуючи практичними діями та емоційним відношенням.

На основі визначених нами критеріїв та показників національної вихованості можемо виокремити її рівні сформованості. Рівні національної вихованості дитини дошкільного віку можна охарактеризувати відповідно до ступеня її розуміння, вияву емоційного відгуку та прояву певної поведінки, пов'язаної з національною ідентичністю та патріотизмом. Ці рівні можуть бути узагальнені наступним чином:

- низький рівень національної вихованості: дитина має обмежене або відсутнє знання про історію, традиції та символи своєї нації; відсутність інтересу або емоційної зв'язаності з національною культурою; дитина не демонструє активної участі у національних заходах або святкуваннях, може не використовувати рідну мову та ігнорувати традиції.
  - середній рівень національної вихованості: дитина володіє базовими знаннями про історію, традиції та символи своєї нації; дитина може виявляти деяку зацікавленість та емоційне ставлення до своєї національної спадщини; дитина може брати участь у деяких національних заходах, використовувати рідну мову під час ігор та спілкування.
  - високий рівень національної вихованості: дитина володіє глибокими знаннями про історію, традиції та символи своєї нації; дитина виявляє позитивні емоції, гордість та зацікавленість стосовно своєї національної культури; дитина активно бере участь у національних заходах, використовує рідну мову, демонструє повагу до традицій та звичаїв.

Ці рівні можуть варіювати залежно від індивідуальних особливостей кожної дитини, впливу середовища та родини, адже процес національної вихованості є динамічним і залежить

від багатьох факторів, включаючи педагогічний підхід, взаємодію з однолітками та родинним середовищем.

У межах даного дослідження передбачається визначення рівня національної вихованості дітей на констатувальному етапі. Для цього необхідно оцінити рівень її сформованості за когнітивним, емоційним та поведінковим критерієм, на основі яких сформулювати висновок про рівень національного виховання дітей дошкільного віку на констатувальному етапі.

З метою проведення діагностики національної вихованості дітей дошкільного віку за когнітивним критерієм ефективною методикою є бесіда [33, с. 35]. В психологічних дослідженнях дітей часто використовується бесіда. Це метод, який може бути впроваджений як компонент експериментальної методики або використовуватися самостійно. Цей спосіб взаємодії з дітьми популярний у педагогічній практиці, що створює звичку у дітей до спілкування у форматі бесід з дорослими. Всередині бесід з дітьми можна виділити два основних типи: заплановані, де заздалегідь призначені мета та тема, та спонтанні, які виникають безпосередньо у ході спілкування. Як метод психологічного дослідження, бесіда належить до категорії запланованих бесід, але вона включає специфічні аспекти, що обумовлені її орієнтацією на виявлення певних психологічних закономірностей [33, с. 35].

У межах даного дослідження бесіда є чудовим інструментом для визначення рівня когнітивної складової національної вихованості дітей. Вона дозволяє дитині вільно висловити свої знання, розуміння та думки на певну тему, в даному випадку – про національну ідентичність, історію, традиції тощо. Для проведення бесіди використовувалися запитання, які стосуються різних аспектів когнітивного критерію. Таким чином, такий метод дозволяє дитині продемонструвати свої знання, а також може бути платформою для її поглибленого розуміння та інтересу до національної культури та спадщини.

Під час бесіди з дитиною дошкільного віку для визначення рівня її когнітивної національної вихованості використовувалися питання, які стосувалися різних аспектів та були розбиті умовно на 6 блоків:

Прапор та герб: Ти знаєш, що таке прапор? Як він виглядає? А що таке герб? Які картинки на ньому зображені?

Свята та святкування: Які свята ми святкуємо? Що ми робимо під час цих свят? Чому День Незалежності (або інше національне свято) є важливим?

Історія: Знаєш, що наша країна має свою історію? Що це таке? Розкажи мені про одну цікаву історію з нашої країни.

Національні традиції: Чи є у нас національні традиції? Що ми робимо в ході цих традицій? Чому важливо дотримуватися традицій?

Символи: Ти знаєш, які є символи нашої країни? Назви їх. Чому символи важливі для нашої країни.

Різниця між минулим та теперішнім: Чи змінилися наші традиції та спосіб життя порівняно з тим, як жили наші бабусі та дідусі?

У процесі проведення бесіди з кожною дитиною вихователь мав можливість адаптувати ці питання в залежності від рівня розуміння та віку дитини. Вони сприяють розкриттю рівня знань та розуміння дитини про національну культуру, історію та ідентичність.

Оцінювання бесіди з дошкільниками проводилося відповідно до рівнів:

- високий рівень: дитина знає і пояснює значення символів нації (прапор, герб, гімн; вона легко розповідає про декілька важливих історичних подій та їх вплив на сьогодення; дитина розуміє значення свят та традицій і може розповісти про них;
- середній рівень: дитина розпізнає символи нації і називає їх, але може потребувати підказки для пояснення їх значення; вона розповідає про кілька важливих історичних подій, але може пропустити деякі деталі або недостатньо глибоко їх розгорнути; дитина може розповісти про деякі свята та традиції, але може не знати всіх деталей;
- низький рівень: дитина може не знати або впізнавати дуже мало

символів нації; вона може не мати знань про важливі історичні події або не вмiє їх розповідати; дитина може бути незнайомою з багатьма святами та традиціями.

Для дослідження емоційного критерію національної вихованості дітей дошкільного віку можна використовувати різні діагностичні методики, що дозволять оцінити їхні емоційні реакції, ставлення до національної культури та ідентичності. У межах нашого дослідження ми використовували з цією метою дидактичну гру «Знайди пару» (українські свята). Крім цього, протягом усього дослідження проводилося спостереження за дитиною під час розмови про національні теми, свята чи традиції. При цьому увага зверталася на її емоційні відгуки, вираз обличчя та жестикуляцію. Вихователь міг ставити дитині запитання, які вимагають емоційного відгуку, наприклад, «Як ти відчуваєш, коли святкуєш наше національне свято?».

Також проводилося спостереження за дитячою поведінкою. Зокрема, нас цікавило те, як дитина взаємодіє з національними символами, музикою або традиціями. Педагоги звертали увагу на її реакції, наприклад, чи вона долучається до спільної активної діяльності, як вона реагує на відтворення національних пісень тощо.

Оцінювання рівня сформованості національної вихованості за емоційним критерієм дітей дошкільного віку відбувалося за трьома рівнями:

- високий рівень: дитина висловлює глибокі та відчутні емоційні відгуки під час спілкування про національні теми, може висловлювати свої почуття та емоції; вона проявляє позитивне ставлення до національних традицій, свят та культурних виразів; дитина виявляє готовність брати участь у національних заходах, виконувати різні емоційні ролі;
- середній рівень: дитина висловлює свої емоції під час спілкування про національні теми, але може бути менш виразною у порівнянні з високим рівнем; вона може виявляти інтерес до національних тем, але не завжди проявляє сильне позитивне ставлення до них; дитина може брати участь у національних заходах, але може виявляти менше емоційної готовності порівняно з високим рівнем;
- низький рівень: дитина може бути менш виразною у вираженні емоцій, під час розмови про національні теми; вона може не виявляти сильного інтересу або позитивного ставлення до національних аспектів; Дитина може бути менш готовою брати участь у національних заходах та діяльності.

Для дослідження рівня національної вихованості дітей дошкільного віку за поведінковим критерієм необхідно використовувати діагностичні методики, що дозволять виявити їхню активність, участь у національних заходах та використання національних традицій. З цією метою ми використовували традиційні ігри, які відображають національні традиції та обряди. При цьому проводилося спостереження за тим, наскільки дитина дотримується правил та виявляє інтерес до гри.

Також проводилося спостереження за тим, як діти брали участь у національних заходах та святкуваннях. Увага зверталася на те, наскільки вони активно долучалися до цієї діяльності, які ролі вони відігравали. Ці методики дали можливість оцінити, наскільки дитина активно долучається до національних заходів та традицій, як вона взаємодіє з іншими, та які практичні дії вона робить, щоб виявити свою національну ідентичність.

Оцінювання рівня сформованості національної вихованості дітей дошкільного віку за поведінковим критерієм відбувалося за трьома рівнями:

- високий рівень: дитина активно бере участь у національних заходах, виявляє бажання брати участь у різних ставленнях до культурної спадщини; вона дотримується національних традицій у повсякденному житті, прагне виявити їх в різних ситуаціях; дитина може об'єднувати однолітків для участі у національних заходах або діяльності;
- середній рівень: дитина бере участь у національних заходах та спілкуванні, але її активність може бути залежною від ситуації; вона може дотримуватися окремих національних традицій, але не завжди їх проявляє у всіх сферах життя; дитина може брати участь у спільній національній діяльності, але це може варіюватися;

- низький рівень: дитина може брати участь у національних заходах, але її активність може бути обмеженою або пасивною; вона може бути менш здатною до дотримання національних традицій у повсякденному житті; дитина може менше брати участь у національній діяльності та заходах.

Отже, після того, як були описані діагностичні методики, що використовувалися у межах даного експерименту, способи їх оцінювання, можна зробити кількісний та якісний аналіз отриманих даних на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Отже, на основі проведеної бесіди ми мали можливість визначити рівень сформованості когнітивного критерію національної вихованості. Дані розподілу дітей старшого дошкільного віку за рівнями (високий, середній та низький) представлено у табл. 3.1.2.

Таблиця 3.1.2.

Рівень знань дітей дошкільного віку за когнітивним критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	1	1	7,14	7,69
Середній	5	5	35,71	38,46
Низький	8	7	57,14	53,84

Отже, за даними таблиці 3.2.1 бачимо, що високий рівень національної вихованості за когнітивним критерієм не було. Переважна більшість вихованців (57,14% у експериментальній групі та 53,84% у контрольній групі) мають низький рівень. Середній рівень було виявлено у 35,71% дітей з експериментальної групи та у 38,46% дітей з контрольної групи.

Для того, щоб визначити рівень сформованості емоційного критерію, використовувалися дидактична гра та спостереження за дітьми. Результати проведених методик відображені у таблиці 3.1.3.

Таблиця 3.1.3.

Розподіл дітей дошкільного віку за емоційним критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	1	1	7,14	7,69
Середній	6	5	42,86	38,46
Низький	7	7	50,00	53,85

Дані таблиці 3.1.3 демонструють, що у обох групах було виявлено по 1 дитині з високим рівнем національної вихованості за емоційним критерієм, що становить 7,14% та 7,69%. Середній рівень було виявлено у 42,86% дітей з експериментальної групи та у 38,46% дітей з контрольної групи. 50% вихованців експериментальної групи та 53,85% дітей контрольної групи мають низький рівень національної вихованості за емоційним критерієм.

З метою визначення рівня сформованості поведінкового критерію національної вихованості, у межах констатувального етапу експериментального дослідження ми використовували традиційні ігри. Крім цього, важливу роль відіграло спостереження за вихованцями. Усе це стало основою для формулювання висновків. Результати цього етапу експериментального дослідження містяться у таблиці 3.1.4.

Таблиця 3.1.4.

Рівень дітей дошкільного віку за поведінковим критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	1	1	7,14	7,69
Середній	6	6	42,86	46,15
Низький	8	6	57,14	46,15

Отже, у експериментальній групі було виявлено 42,86% дітей з середнім та 57,14% дошкільників з низьким рівнем сформованості поведінкового критерію національної вихованості. У контрольній групі лише одна дитина (7,69%) має високий її рівень, середній та низький рівень було виявлено у однакової кількості дітей – по 46,15%.

Таким чином, на основі методик, які були проведені на констатувальному етапі дослідження з дітьми дошкільного віку, було сформульовано висновок про їх рівень національної вихованості. Узагальнені дані за когнітивним, мотиваційним та поведінковим критеріями подано в табл. 3.1.5.

Таблиця 3.1.5.

Розподіл дітей дошкільного віку за рівнями національної вихованості на констатувальному етапі

Рівні національної вихованості	Критерії						Середнє значення	
	Когнітивний		Емоційний		Поведінковий			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	7,14	7,69	7,14	7,69	7,14	7,69	2,38	5,13
Середній	35,714	38,462	42,86	38,46	42,86	46,15	40,48	41,03
Низький	64,286	61,538	50,00	53,85	57,14	46,15	57,14	53,85

Таким чином, за даними таблиці 3.1.5 бачимо, у експериментальній групі 2,38% дітей мають високий рівень національної вихованості, 40,48% дошкільників мають середній рівень та 57,14% – низький рівень. У контрольній групі маємо наступний розподіл: 5,13% дітей володіють високим рівнем, 41,03% – середнім та 53,85% – низьким рівнем.

Аналіз результатів таблиці 3.1.5 показує, що результати національної вихованості серед дітей у дослідженні дещо різняться між експериментальною та контрольною групами. У експериментальній групі більше половини (57,14%) дітей мають низький рівень національної вихованості, що може свідчити про важливість подальших національно-культурних заходів та освітніх програм для підвищення цього показника. Середній рівень національної вихованості зафіксований у 40,48% дітей, що показує наявність деякого рівня національної свідомості серед цієї групи. Всього 2,38% дітей в експериментальній групі мають високий рівень національної вихованості, що вказує на потребу вдосконалення підходів до формування національної свідомості у дошкільників. У контрольній групі також відзначається переважання дітей з низьким рівнем національної вихованості (53,85%), але відмічається більш високий показник «високий рівень» (5,13%) порівняно з експериментальною групою.

За результатами даного дослідження видно, що існують певні проблеми у національному вихованні дітей дошкільного віку в обох групах (експериментальній і контрольній). Виділимо основні проблеми, які можна виокремити з цих результатів:

- низький рівень національної свідомості – виявлено, що в обох групах більшість дітей має низький рівень національної вихованості. Це може свідчити про

відсутність належної уваги до формування національної ідентичності та культурних цінностей в дошкільному віці;

- дефіцит високого рівня національної вихованості – в обох групах дуже мало дітей мають високий рівень національної вихованості. Це може вказувати на недостатню увагу та підтримку щодо розвитку національної свідомості в дитячому середовищі;
- потреба у покращенні педагогічних методик – результати показують, що і в експериментальній, і в контрольній групі є простір для покращення педагогічних підходів та програм, спрямованих на національне виховання дітей. Це може включати в себе використання більше інтерактивних методів, ігор, музики та танців, щоб зробити процес навчання більш захопливим і привабливим для дітей;
- необхідність більшої уваги до формування національної ідентичності – з результатів можна виокремити необхідність акцентування уваги на формуванні національної ідентичності та розумінні важливості національних традицій та культурних цінностей в розвитку дітей.

На підставі цього аналізу можна побачити, що існують проблеми у розвитку національної свідомості серед дітей дошкільного віку в обох групах. Однією з основних проблем є недостатній рівень національної вихованості дітей дошкільного віку. Тому важливою задачею може бути подальше вдосконалення методів та програм національної вихованості для дітей, які спрямовані на підвищення рівня національної свідомості серед дошкільників.

3.2. Розробка та впровадження технології національного виховання дошкільників в освітньому просторі приватних центрів розвитку

Сучасні виклики, з якими стикається людство, є надзвичайно складними завданнями, розв'язання яких має вирішальне значення для нашого майбутнього. Для того, щоб вносити позитивні зміни в світ і справляти позитивний вплив на нього, необхідно мати сильну особистість. Очевидно, що національна система виховання має велике значення, оскільки вона сприяє формуванню національної ідентичності та цінностей.

За сучасних умов особливо важливо, щоб дитина змогла отримати відповідне виховання і навчання, які відображають її національний дух та спадщину. В цьому контексті заклад дошкільної освіти є невід'ємною складовою національної освітньої системи. Він надає можливість дітям з самого раннього віку вивчати свою мову, традиції, історію та культуру, роблячи акцент на тому, що робить Україну унікальною. Підтримання ініціативи національного виховання у закладах дошкільної освіти є важливим елементом у забезпеченні майбутнього нації, де молоде покоління зможе розвиватися в гармонії зі своєю культурною спадщиною та готуватися до конструктивного внеску у вирішення глобальних завдань [1, с. 180].

Не виключенням є і приватні центри розвитку дитини, які можуть сприяти підсиленню ролі національного виховання. Хоча головний акцент зазвичай робиться на державних дитячих закладах та національному вихованні, приватні центри також можуть зробити вагомий внесок у формування особистості дитини та її національної свідомості. Приватні центри розвитку дитини можуть бути більш гнучкими у підходах до навчання та виховання, що дозволяє більше зосередитися на індивідуальних потребах кожної дитини. Вони можуть пропонувати більш різноманітні програми та підходи, враховуючи особливості дітей різних характерів, обставин та темпів розвитку.

Приватні центри також можуть включати в свої програми елементи національного виховання, підтримуючи національну ідентичність та цінності. Вони можуть організовувати тематичні заходи, майстер-класи, лекції, які спрямовані на поглиблене вивчення культурної спадщини та історії. Зокрема, приватні центри можуть створити сприятливе середовище для вивчення мови, мистецтва, традицій і звичаїв нації. Це може сприяти збереженню та розвитку

культурного багатства.

Таким чином, приватні центри розвитку дитини можуть доповнити національну систему виховання, надаючи більше можливостей для глибшого вивчення національної спадщини та формування національної свідомості у дітей. Важливо, щоб і державні, і приватні заклади діяли в певних рамках та співпрацювали, забезпечуючи гармонійний розвиток молодого покоління.

Спираючись на результати констатувального експерименту, який був проведений у межах даного дослідження, виникає необхідність проведення формувального етапу. Він передбачає розробку технології національного виховання дошкільників в освітньому просторі приватних центрів розвитку та її практичну реалізацію. Це буде сприяти ознайомленню дітей з національною спадщиною та цінностями ще на ранньому етапі життя, що створить міцну основу для їхньої національної ідентичності та готовності до позитивного впливу на суспільство. Отже, формувальний етап є ключовим для трансформації отриманих даних в практичні ініціативи, які можуть справді змінити підхід до виховання дітей та вплинути на їхнє національне ставлення.

Перед тим, як перейти безпосередньо до розробки технології національного виховання дітей дошкільного віку, для нас було важливо виділити педагогічні умови, які цьому сприяють. Це стало можливим завдяки проведеному нами аналізу науково-методичної літератури [5, с. 110]. Отже, можемо виділити педагогічні умови національного виховання дітей дошкільного віку:

- удосконалення теоретичної та методичної підготовки педагогів, які працюють у приватних центрах розвитку, до здійснення національного виховання дітей дошкільного віку;
- наукове обґрунтування та практичне використання технології національного виховання дітей дошкільного віку у приватних центрах розвитку;
- налагодження взаємодії закладу з родинами вихованців.

Отже, розглянемо більш детально першу педагогічну умову, яка є важливим фактором у реалізації національного виховання дошкільників. Професійна майстерність педагогів відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості та цінностей у дітей дошкільного віку. Вони є носіями культурної спадщини та моделями для маленьких вихованців, які віддзеркалюють в собі національні цінності та ідентичність.

Тому, на нашу думку, підготовка та розвиток педагогічного колективу має бути високо пріоритетною метою національно орієнтованої освітньої системи. Якісна освіта педагогів сприяє формуванню їхньої національної свідомості, допомагає їм засвоїти цінності культурної спадщини та глибше розуміти інтереси дітей.

Спираючись на те, що до педагогів висуваються високі стандарти щодо їх професійної майстерності, у межах формувального етапу нашого експериментального дослідження ми обрали стратегію проведення консультацій для вихователів на тему «Інтеграція національної культури в педагогічну практику». Ця консультація мала на меті надати вихователям знання, інструменти та підходи, які допоможуть їм ефективніше впроваджувати елементи національного виховання в повсякденну роботу з дітьми.

В рамках цієї консультації вихователі мали змогу ознайомитися з передовими методиками та педагогічними підходами для впровадження культурних елементів у навчальний процес. Вони також отримали можливість обмінятися досвідом та враженнями, що сприяє побудові спільної платформи для національного виховання.

Другою умовою, яка відіграє важливу роль у забезпеченні успішної реалізації програми національного виховання у приватних центрах розвитку, є наукове обґрунтування та практичне використання розробленої технології. Ця умова забезпечує зв'язок між науковими знаннями, теоретичною базою та практичною реалізацією цих знань у педагогічному процесі.

Наукове обґрунтування передбачало детальне дослідження теоретичних основ національного виховання, аналіз педагогічних та психологічних підходів, а також вивчення практичного досвіду впровадження подібних програм в інших закладах. Усі ці заходи були

описані у попередніх розділах. Це допомогло створити фундаментальний базис для розробки та впровадження технології, а також сприяло тому, що вона стала більш обґрунтованою та ефективною.

Практичне використання технології передбачає перекладання теоретичних концепцій у конкретні педагогічні практики. Це включає в себе створення докладних планів занять, матеріалів для роботи з дітьми, методичних порад для вчителів, а також визначення показників оцінки ефективності програми.

Для забезпечення ефективного впровадження технології національного виховання у приватних центрах розвитку були використані різноманітні форми організації роботи з дітьми: проведення занять, інтерактивних ігор, майстер-класів, екскурсій, свят та фестивалів, музичних та танцювальних занять (рис. 3.1.1). Розглянемо їх більш детально.

Рис. 3.1.1. Форми організації роботи з дітьми

Технологія національного виховання передбачала проведення занять, де діти вивчали різні аспекти національної культури відповідно до свого віку та розуміння. Метою цих занять є сприяння розумінню та усвідомленню національної ідентичності, розвиток патріотичних почуттів, виховання поваги до власної культурної спадщини та сприяння засвоєнню традиційних цінностей.

Крім цього, були проведені інтерактивні ігри для ознайомлення дітей з історією, традиціями, обрядами та видатними постатями української культури. Інтерактивні ігри – це чудовий спосіб ознайомити дітей з історією, традиціями, обрядами та видатними постатями української культури. Вони допомагають дітям активно зануритися у навчальний процес, відчувати себе частиною історії та культурного спадку своєї країни. Ці ігри та заняття допоможуть дітям наочно ознайомитися з різними аспектами української культури, розвивати інтерес та патріотичне ставлення до своєї країни, а також надихнути їх вивчати історію та традиції глибше.

Технологія національного виховання передбачала використання творчих майстерень. Були проведені майстер-класи, де діти мали змогу створювати національні ремесла, розмальовувати символіку, готувати традиційні страви тощо. Майстер-класи дозволяють дітям не лише вивчати культурні та традиційні аспекти, а й активно брати участь у створенні різноманітних національних виробів та страв, розвиваючи творчість та практичні навички.

Також передбачалося проведення екскурсій до музеїв, пам'яток культури, де діти зможуть ближче познайомитися зі своєю національною спадщиною. Це важлива частина національного виховання для дітей дошкільного віку, адже екскурсії допомагають наблизити дітей до їхньої національної спадщини та історії, підтримують їхній інтерес та почуття

патріотизму.

У приватному центрі розвитку проводилися свята та фестивалі, які відзначають традиційні обряди, свята та звичаї. Це чудовий спосіб не лише зберегти та відзначити культурну спадщину, а й активно залучити дітей до веселого вивчення цих аспектів. Організація таких заходів допомагає дітям легше засвоювати історію та традиції, а також робить навчання більш захоплюючим і пам'ятним.

Технологія національного виховання передбачала проведення музичних та танцювальних занять. Проведення музичних та танцювальних занять з використанням традиційної музики та народних танців є важливою складовою технології національного виховання. Це допомагає дітям поглибити зв'язок зі своєю культурною спадщиною, розкриває їхнє відчуття ритму, творчий потенціал та підтримує їх патріотичне ставлення до своєї країни.

Ці заняття допомагають дітям не лише навчатися традиційних музичних і танцювальних форм, а й відчувати радість від творчості та спільної діяльності. Вони збагачують досвід дітей і сприяють більш глибокому розумінню та відчуттю своєї національної культури.

У таблиці 3.2.1 (додаток А) міститься перелік основних форм роботи з дітьми дошкільного віку відповідно до програми національного виховання, теми проведених заходів та мета кожного з них. Використання різних форм роботи у межах технології національного виховання дітей дошкільного віку у приватних центрах розвитку дозволило створити різноманітний та цікавий підхід до цього важливого напрямку роботи з дітьми дошкільного віку. Це сприяло залученню дітей до активного вивчення та розуміння своєї культурної спадщини, а також підтримувало їхнє прагнення берегти та шанувати національні цінності.

Варто наголосити на тому, що формуванню національної вихованості дітей дошкільного віку сприяють як вихователі, так і батьки. Тому третьою педагогічною умовою ми виділили налагодження взаємодії закладу з родинами вихованців. Сім'я є невід'ємною складовою будь-якої роботи з дітьми дошкільного віку, а тим більше у питаннях їх національного виховання, це той фундамент, в якому починають закладатися цеглинки прекрасного. Батьки відіграють важливу роль у національному вихованні дитини, тому досить важливо дбати про удосконалення їх знань у цьому напрямку.

З цією метою нами було розроблено та проведено консультації з батьками вихованців на тему «Роль батьків у національному вихованні дітей: спільний шлях до культурної спадщини». Мета консультацій – підвищити обізнаність батьків щодо важливості національного виховання та їхньої ролі в цьому процесі. У процесі проведення консультації велася розповідь про багатство української культурної спадщини, традиції та цінності, які дорослі повинні передавати наступним поколінням.

Педагоги пояснили, як відомості про свою культурну спадщину допомагають дітям зрозуміти своє місце у світі та розвивати відчуття національної ідентичності. Відбулося обговорення того, що батьки мають можливість активно впливати на виховання своєї дитини через власний приклад, традиції та взаємодію. Батьки отримали рекомендації щодо організації спільних подій з дітьми, пов'язаних з вивченням та відтворенням традицій, наприклад, готування страв, виготовлення ремесл тощо.

Були розглянуті можливості включення традицій у щоденні ритуали та діяльності, які підсилюють відчуття національної приналежності. Були запропоновані ресурси, перелік літератури та музеїв, де батьки можуть отримати більше інформації про національну спадщину та способи її передачі дітям. Ці консультації допоможуть батькам зрозуміти, що їхня роль у національному вихованні є важливою та відповідальною. Розширення їхніх знань та усвідомлення важливості збереження культурної спадщини сприятиме більш ефективному впровадженню цієї технології в практику.

Таким чином, у процесі розробки технології національного виховання дітей дошкільного віку у приватних центрах розвитку було враховано систему педагогічних умов. Відповідно до неї формувальний етап експериментального дослідження передбачав три напрямки роботи:

- з вихователями – з метою удосконалення їх теоретичної та

методичної підготовки, а також практичного використання ними різних засобів з метою національного виховання дітей дошкільного віку;

- з дітьми старшого дошкільного віку – з метою практичного використання технології національного виховання;
- з батьками вихованців – з метою налагодження взаємодії закладу з родинами дітей дошкільного віку.

Цей підхід до впровадження технології національного виховання в приватних центрах розвитку дозволив створити комплексний та збалансований підхід до навчання та розвитку дітей. Врахування педагогічних умов та залучення різних сторін в цей процес сприяє більш ефективному досягненню мети – вихованню свідомих та гордих представників своєї національної культури.

Після розробки та впровадження різних підходів до роботи з педагогами, батьками та дошкільниками, ми вважаємо за важливе оцінити результативність їхнього використання з метою національного виховання дітей старшого дошкільного віку. З цією ціллю пропонуємо проаналізувати хід і висновки з контрольного етапу нашого експериментального дослідження.

3.3. Результати ефективності впровадження технології національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватного центру розвитку

Впровадження технології національного виховання дітей дошкільного віку у приватних центрах розвитку мало важливий вплив на педагогів, дітей та батьків. Педагоги отримали нові підходи та інструменти для національного виховання, що збагатили їхню методичну базу та зміцнило професійну компетентність. Впровадження технології стимулювало педагогів до самовдосконалення та вдосконалення педагогічних практик, що позитивно вплинуло на якість їхньої роботи. Вони стали головними засадами відкритої дискусії про національну спадщину та засвоєння цінностей у дітей.

Батьки отримали можливість більше взаємодіяти з вихователями та дітьми у контексті національного виховання. Впровадження технології зміцнило їхню роль у вихованні дітей, адже вони стали більше залучатися до навчальних заходів та виховних процесів. Батьки стали активніше ділитися своїми знаннями та досвідом з національної культури, що позитивно вплинуло на взаємодію між родинами та центром розвитку.

Діти, які брали участь у проведенні експерименту, були занурені у національну культуру через цікаві та інтерактивні методи навчання, що підвищило їхній інтерес та зацікавленість. Вони отримали можливість більше дізнатися про свої корені, традиції та історію свого народу, що сприяло формуванню національної свідомості. Технологія сприяла розвитку творчого мислення, соціальних навичок та емоційної сфери дітей. Загалом, впровадження технології національного виховання у приватних центрах розвитку мало комплексний позитивний вплив на педагогів, дітей та батьків, сприяючи формуванню національної свідомості, розширенню знань та розвитку міжособистісних навичок.

З метою перевірки ефективності запропонованої програми національного виховання дітей дошкільного віку на контрольному етапі експерименту був використаний такий же комплекс діагностичних методик, які були застосовані на констатувальному етапі. Зокрема, повторно були проведені індивідуальні бесіди з дітьми, дидактичні та традиційні ігри, у процесі яких педагоги спостерігали за поведінкою, емоціями, настроєм дошкільників. Даний етап дослідження передбачав проведення серії контрольних зрізів для того, щоб з'ясувати зміни, які відбулися у національній вихованості дітей дошкільного віку, які належали до експериментальної групи.

Бесіда, яка була проведена з дітьми експериментальної та контрольної груп на етапі повторного контрольного зрізу, дала можливість визначити наступне. У експериментальній групі високий рівень національної вихованості за когнітивним критерієм виявлено у 14,29%

дітей, 50% дошкільників мають середній рівень та 35,71% дітей володіють низьким рівнем. У контрольній групі вихованців з високий рівнем виявлено 7,69%, з середнім – 46,15%, з низьким рівнем – 46,15% (таблиця 3.3.1.).

Таблиця 3.3.1.

Розподіл дітей дошкільного віку за когнітивним критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	2	1	14,29	7,69
Середній	7	6	50,00	46,15
Низький	5	6	35,71	46,15

Повторне проведення дидактичних ігор та спостереження за дітьми на контрольному етапі дало можливість визначити рівень сформованості у них емоційного критерію. Було виявлено, у експериментальній групі 21,43% вихованців мають високий рівень, 57,14% – середній рівень та 21,43% – низький рівень. Серед дітей контрольної групи 7,96% мають високий рівень, 46,15% – середній рівень та 46,15% – низький рівень. Результати дослідження емоційного критерію національної вихованості відображені у таблиці 3.3.2.

Таблиця 3.3.2.

Розподіл дітей дошкільного віку за емоційним критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	3	1	21,43	7,69
Середній	8	6	57,14	46,15
Низький	3	6	21,43	46,15

Використання традиційних ігор та спостереження на контрольному етапі дало можливість визначити рівень сформованості поведінкового критерію національної вихованості. Зокрема, було встановлено, що в експериментальній групі для 28,57% дітей характерним був високий рівень, для 57,14% вихованців – середній рівень та для 14,29% – низький рівень. У контрольній групі 15,38% вихованців володіють високим рівнем національної вихованості за поведінковим критерієм, 57,14% мають середній рівень та 38,46% – низький рівень. Результати цього етапу експериментального дослідження містяться у таблиці 3.3.3.

Таблиця 3.3.3.

Розподіл дітей дошкільного віку за поведінковим критерієм національної вихованості

Рівні	Кількість дітей		%	
	ЕГ (14 дітей)	КГ (13 дітей)	ЕГ	КГ
Високий	4	2	28,57	15,38
Середній	8	6	57,14	46,15
Низький	2	5	14,29	38,46

Узагальнені дані, отримані на контрольному етапі, за когнітивним, мотиваційним та поведінковим критеріями національної вихованості дітей дошкільного віку подано в табл. 3.3.4.

Таблиця 3.3.4.

Розподіл дітей дошкільного віку за рівнями національної вихованості на констатувальному етапі

Рівні національної вихованості	Критерії						Середнє значення	
	Когнітивний		Емоційний		Поведінковий			
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	14,29	7,69	21,43	7,69	28,57	15,38	21,43	10,26
Середній	50,00	46,15	57,14	46,15	57,14	46,15	54,76	46,15
Низький	35,71	46,15	21,43	46,15	14,29	38,46	23,81	43,59

Таким чином, у результаті проведення повторного дослідження на контрольному етапі виявлено, що: у експериментальній групі 21,43% дітей мають високий рівень національної вихованості, 54,76% дошкільників мають середній рівень та 23,81% – низький рівень; у контрольній групі 10,26% дітей володіють високим рівнем, 46,15% – середнім рівнем та 43,59% – низьким рівнем.

Для того, щоб проаналізувати динаміку у рівні сформованості національної вихованості дітей дошкільного віку, розглянемо таблицю 3.3.5.

Таблиця 3.3.5.

Зміни у рівнях національної вихованості дітей дошкільного віку на після проведення формувального етапу експериментального дослідження

Рівні національної вихованості	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатув. етап	Контрольн. етап	Динаміка	Констатув. етап	Контрольн. етап	Динаміка
Високий рівень	2,38	21,43	19,05	5,13	10,26	5,13
Середній рівень	40,48	54,76	14,28	41,03	46,15	5,12
Низький рівень	57,14	23,81	-33,33	53,85	43,59	-10,26

За даними таблиці 3.3.5. можемо побачити, що у результаті проведеного нами формувального етапу експерименту ми змогли простежити якісні та кількісні зміни у рівнях сформованості національної вихованості у дітей дошкільного віку, які відвідують приватний центр розвитку. У експериментальній групі кількість вихованців, для яких був характерний високий та середній рівень, збільшилася на 19,05% та 14,28% відповідно. При цьому відбулося зменшення кількості дітей з низьким рівнем на 33,33%. У контрольній групі відмічаємо також зростання дітей, для яких характерний високий та середній рівень на 5,13% та 5,12%, а також зменшення вихованців з низьким рівнем національної вихованості на 10,26%.

По завершенні формувального етапу дослідницько-експериментальної роботи нами було зафіксоване значне зростання рівнів національної вихованості у вихованців, які належали до експериментальної групи. Певні зміни відбулися і в дітей із контрольної групи, проте вони є не такими помітними.

Кількість дітей, які мали низький рівень національної вихованості, у експериментальній групі значно зменшилася, в той час, як відбулося зростання кількості дітей, що мають середній рівень. Таких результатів ми змогли досягнути завдяки тому, що нами було

запроваджено у практику експериментальної групи різноманітні форми організації національного виховання. Їх використання має глибокий сенс у сучасному освітньому контексті, адже вони не лише сприяють формуванню національної свідомості у вихованців, але й мають важливий вплив на їхні соціокультурні, когнітивні та морально-етичні аспекти.

По-перше, ці форми організації національного виховання сприяють розвитку інтелектуальних здібностей у дітей. Вивчення власної культурної спадщини та історії розвиває аналітичне мислення та сприяє розумінню суті світу. Діти вчаться аналізувати, порівнювати, та висловлювати власні думки і точки зору.

По-друге, цей підхід сприяє розвитку соціальних навичок та взаєморозуміння. Робота у групах над проектами, пов'язаними з культурною спадщиною, сприяє спільній діяльності та розвитку комунікаційних навичок. Діти навчаються співпрацювати, слухати інших та враховувати різні точки зору.

По-третє, це сприяє вихованню гідних громадян суспільства. Знання та повага до власної культури стимулюють дітей долати стереотипи та дискримінацію, розвивають толерантність і розуміння різних культурних традицій.

Нарешті, такий підхід сприяє патріотичному вихованню, формуючи в учнів любов і підтримку для своєї країни та культурної спадщини. Це може мати важливе значення для зміцнення єдності та ідентичності нації.

Отже, впровадження різноманітних форм організації національного виховання не лише збагачує знання дітей про власну культуру, але і сприяє їхньому загальному розвитку, соціокультурній адаптації та формуванню громадянських якостей.

Завершальний етап експерименту передбачав проведення тематичних співбесід з вихователями закладу дошкільної освіти, які брали участь у проведенні експерименту. Педагоги відзначили, що протягом того часу, як проводився експеримент, вони отримали низку якісно нових теоретичних знань та здобули практичні вміння і навички у галузі національного виховання дітей. Вихователі наголосили на необхідності методичного удосконалення, поповнення та поглиблення знань, що стосуються формування національної свідомості у дошкільників, які б відповідали вимогами сьогодення.

Таким чином, у процесі запровадження системи експериментальної роботи ми отримали результати, які засвідчують те, що процес формування у дітей старшого дошкільного віку національної вихованості зазнав якісних змін. Такі результати ми мали можливість отримати завдяки тому, що нами було запроваджено у практику закладу дошкільної освіти чіткої системи роботи. Вона була направлена на опанування широкого спектру знань у галузі національного виховання та підвищення рівня обізнаності дітей з власною культурною спадщиною. Крім цього, цьому сприяло більш чітке дотримання принципів виховання та розвитку дошкільників щодо формування у них стійкої національної ідентичності та розуміння важливості національної культури.

Отже, констатувальний етап дослідження передбачав виділення критеріїв (когнітивний, емоційний, поведінковий) та показників національної вихованості дитини дошкільного віку, які дали можливість виділення рівнів її сформованості (високий, середній, низький). Методика дослідження передбачала застосування різних емпіричних методів для кожного із виділених критеріїв. Результати їх проведення на констатувальному етапі експериментального дослідження показали переважання кількості дітей, для яких характерний низький та середній рівень національної вихованості в обох групах (експериментальній і контрольній). Тому необхідною є проведення роботи у цьому напрямку.

На формуальному етапі запропоновано технологію національного виховання дітей дошкільного віку, у процесі розробки якої було враховано систему педагогічних умов. На формуальному етапі експериментального дослідження передбачалися три напрямки роботи: з вихователями, дітьми старшого дошкільного віку та батьками вихованців.

Завдяки проведенню контрольного етапу була можливою перевірка ефективності запропонованої нами технології. Для цього була здійснена повторна діагностика національної вихованості дітей за тими ж діагностичними методиками, які були застосовані і під час проведення констатувального етапу. На цьому етапі ми мали можливість простежити якісні та

кількісні зміни у рівнях сформованості національної вихованості у дітей дошкільного віку, які відвідують приватний центр розвитку. Зокрема, відбулося зростання кількості дітей з високим та середнім рівнями сформованості національної вихованості дошкільників, які входили до числа експериментальної групи.

Отже, результати магістерського дослідження підтверджують ефективність запропонованої технології національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватного центру розвитку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Тема даної роботи була присвячена дослідженню особливостей національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватних центрів розвитку. Результати, які ми отримали при цьому, можемо коротко сформулювати у вигляді загальних висновків.

Розглянуто теоретичні засади національного виховання дітей дошкільного віку. Проведений аналіз історії виховання дітей дошкільного віку в національному контексті, включаючи дослідження методів і підходів, використовуваних у минулому. Було проаналізовано історичні джерела, наукові публікації, законодавство та інші відповідні документи щодо політики виховання дітей дошкільного віку. При цьому були враховані економічні, соціокультурні та політичні чинники, які впливали на цей процес в національному контексті.

У процесі розгляду базових понять проблеми дослідження, з'ясовано, що являє собою процес виховання, національно-патріотичного виховання, національного та патріотичного виховання. Визначено, що поняття «виховання» може використовуватись у широкому соціальному сенсі, у широкому педагогічному сенсі, у вузькому педагогічному сенсі та у гранично вузькому сенсі.

Головними напрямками виховання є: розумове, патріотичне, правове, моральне, фізичне, статеве, трудове, естетичне, екологічне. Національно-патріотичне виховання визначено пріоритетним напрямом виховання дітей всіх вікових груп. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді спрямоване на розвиток їх високої патріотичної свідомості та почуття відданості Батьківщині. Ця складна системна діяльність здійснюється різними соціальними інститутами, такими як державні органи, громадські організації, сім'я та освітні заклади. Головна мета полягає в тому, щоб молоде покоління розуміло та піклувалося про добробут свого народу, було готове виконувати громадянські обов'язки, захищати національні інтереси та сприяти розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави.

Важливо відзначити, що терміни «національне виховання» і «патріотичне виховання» не є ідентичними, але перше не можливе без другого. Підкреслюється важливість створення системи національного виховання для дітей дошкільного віку в сучасних дошкільних освітніх закладах. При цьому основна увага має бути зосереджена на таких аспектах: розроблення програм, які відповідають національній спрямованості, створення національно орієнтованого навчального середовища, застосування інтерактивних методів та форм навчання, проведення національних свят і заходів, підтримка співпраці з батьками, організація екскурсій і додаткових заходів. Такий підхід допоможе забезпечити ефективне національне виховання молодого покоління.

Проаналізовано змістовий компонент національного виховання дітей дошкільного віку.

Розглянуто нормативні документи та стандарти, які стосуються виховання дітей дошкільного віку з погляду національної культури і ідентичності. Серед таких документів – Конституція України, Закон про освіту, Національна програма «Дитина», Національна стратегія розвитку освіти, методичні рекомендації Міністерства освіти і науки, і Концепція національно-патріотичного виховання. Ці документи спрямовані на створення єдиної системи національного виховання в дошкільних закладах та визначають цілі, завдання, зміст і методи роботи з дітьми для формування національної свідомості, культурної ідентичності і патріотизму. Це надає педагогам настанову для планування та організації виховної роботи та гарантує відповідність стандартам і вимогам у вихованні.

Проведено аналіз педагогічного досвіду вихователів України, які працюють у приватних центрах розвитку, з фокусом на реалізації національного виховання серед дітей дошкільного віку. В цьому контексті детально розглянуто використання педагогами ідей, схожих на концепції, які пропагувала Софія Русова. Особлива увага приділена методам формування національної свідомості серед дошкільників за допомогою музичного виховання.

Цей підхід включає в себе застосування різноманітних методів, таких як ігрові заняття, народні дитячі музичні ігри, співання українських народних пісень, вивчення народних обрядів, організацію танцювальних заходів з українськими народними танцями та ознайомлення дітей з різними музичними інструментами.

Крім цього, проаналізовано педагогічний досвід, який виявляється у процесі організації святкових та розважальних заходів для дітей. Ця практика допомагає дітям більше взаємодіяти з українською культурною спадщиною та традиціями, сприяє формуванню їхньої національної ідентичності та патріотизму. Таким чином, вихователі у приватних центрах розвитку успішно реалізують національне виховання дошкільників, застосовуючи різноманітні педагогічні підходи та методи.

Визначено, що концепція дошкільного виховання передбачає, що основними напрямками виховання дітей дошкільного віку є народознавство, українознавство та краєзнавство. Головними підходами до національного виховання є історичний та народознавчий. Концепція дошкільного виховання акцентує на історичному підході до патріотичного виховання дітей дошкільного віку і впроваджує народознавчі, українознавчі та краєзнавчі напрями. Цей підхід передбачає передачу досвіду від одного покоління до іншого і базується на всебічному та глибокому вивченні культурно-історичного розвитку і досвіду власного та інших народів. Одним з інструментів для реалізації цього процесу є народна педагогіка.

У межах цієї роботи розглянуто розділ «Народознавство» програми «Українське дошкілля» за освітньою лінією «Дитина в соціумі». У цьому розділі діти дошкільного віку мають можливість дізнатись про традиції своєї родини та народу, познайомитись зі звичаями та обрядами.

Визначено, що в ході реалізації національного виховання в дошкільних освітніх установах застосовуються різноманітні методи та засоби, спрямовані на більш зрозуміле сприйняття навчального матеріалу дітьми. До таких методів і засобів відносяться: усна комунікація, візуальні засоби, практична діяльність, групова робота, мультимедійні засоби, екскурсії.

При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості дітей та їх вікові можливості при використанні методів і засобів передачі інформації. Також залучення батьків та сімейного оточення є важливим елементом національного виховання в дошкільних закладах. Інформація може передаватись через батьківські збори, індивідуальні консультації, батьківські листи, спільні заходи та активності. Різноманітні методи і засоби передачі інформації допомагають дітям краще засвоювати знання, розвивати навички і формувати цінності. Вони стимулюють активну пізнавальну діяльність, сприяють розвитку мислення, уяви, творчих здібностей та соціальних навичок.

Наголошується, що комбінація різних методів і засобів передачі інформації є найбільш ефективною, оскільки допомагає забезпечити різнобічне і глибоке засвоєння знань у дітей. Крім того, враховуючи індивідуальні особливості дітей, педагоги можуть адаптувати методи і засоби до їх потреб та інтересів, що сприяє більш ефективному процесу навчання й виховання.

Отже, різноманітні методи і засоби передачі інформації в закладах дошкільної освіти допомагають досягти мети національного виховання, сприяючи розвитку дітей, формуванню їх особистості та вихованню патріотичних цінностей.

Визначені критерії, показники та рівні національного виховання дітей дошкільного віку.

У процесі проведення констанувального етапу експериментального дослідження було визначено, що «національне виховання» описує сам процес формування національної свідомості і ідентичності, тоді як «національна вихованість» є результатом цього процесу, вираженим у ставленні та цінностях громадян щодо свого народу та країни. Виділені критерії (когнітивний, емоційний, поведінковий) та показники національної вихованості дітей дошкільного віку. Враховуючи їх, було виділено рівні її сформованості (високий, середній, низький).

Для діагностики національної вихованості дітей дошкільного віку використовувалися

різні методи та методики в залежності від критеріїв оцінки: для оцінювання когнітивного критерію використовувалася бесіда; для аналізу емоційного критерію, що стосується емоційних реакцій та ставлення до національної культури, використовувалася гра «Знайди пару» (з фокусом на українських святах) та спостереження під час розмови про національні теми, свята чи традиції; для оцінки поведінкового критерію, який відображає активність та участь у національних заходах та використання національних традицій, використовувалися традиційні ігри, що відображають національні традиції та обряди, а також спостереження за участю дітей у національних заходах та святкуваннях.

Проведення констатувального етапу показало, що у експериментальній групі лише 2,38% дітей досягли високого рівня національної вихованості, 40,48% мають середній рівень, і 57,14% дітей мають низький рівень національної вихованості. У контрольній групі спостерігається інший розподіл: 5,13% дітей досягли високого рівня, 41,03% – середнього, і 53,85% – низького рівня національної вихованості. Отже, необхідним завданням може стати подальше удосконалення методів та програм національної вихованості для дошкільників, спрямованих на підвищення рівня національної свідомості серед них. Розроблена та впроваджена технологія національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватних центрів розвитку.

Вона враховує систему педагогічних умов національного виховання дітей дошкільного віку: удосконалення теоретичної та методичної підготовки педагогів, які працюють у приватних центрах розвитку, до здійснення національного виховання дітей дошкільного віку; наукове обґрунтування та практичне використання технології національного виховання дітей дошкільного віку у приватних центрах розвитку; налагодження взаємодії закладу з родинними вихованцями.

Відповідно до визначених умов передбачалося проведення роботи у трьох напрямках: співпраця з вихователями (надання консультацій), взаємодія з дітьми старшого дошкільного віку (включаючи різноманітні активності, такі як проведення занять, інтерактивних ігор, майстер-класів, екскурсій, свят та фестивалів, а також музичні та танцювальні заняття) і співпраця з батьками вихованців (надання консультацій).

Визначено ефективність технології національного виховання дітей дошкільного віку в освітньому просторі приватного центру розвитку.

З цією метою проведено контрольний етап, який передбачав повторне оцінювання когнітивного, емоційного та поведінкового критеріїв, на основі результатів яких було сформульовано висновок про рівень національної вихованості дітей дошкільного віку.

Під час повторного дослідження на контрольному етапі встановлено, що в експериментальній групі 21,43% дітей мають високий рівень національної вихованості, 54,76% дошкільників мають середній рівень, а 23,81% – низький рівень. У контрольній групі 10,26% дітей володіють високим рівнем, 46,15% – середнім рівнем, і 43,59% – низьким рівнем.

Під час формувального етапу експерименту ми виявили якісні та кількісні зміни у рівнях сформованості національної вихованості у дітей дошкільного віку, які відвідують приватний центр розвитку. В експериментальній групі кількість вихованців, які мали високий та середній рівень, збільшилася на 19,05% та 14,28% відповідно. При цьому відбулося зменшення кількості дітей з низьким рівнем на 33,33%. У контрольній групі також зафіксовано зростання дітей, для яких характерний високий та середній рівень на 5,13% та 5,12%, а також зменшення вихованців з низьким рівнем національної вихованості на 10,26%.

Використання технологій національного виховання дітей в освітньому просторі приватних центрів розвитку має позитивний ефект на рівень національної вихованості дітей дошкільного віку. Під час експерименту були виявлені позитивні зміни якісного і кількісного характеру у рівнях сформованості національної свідомості серед дітей, що відвідують приватний центр розвитку.

За результатами дослідження було встановлено, що в експериментальній групі зросла кількість дітей з високим та середнім рівнем національної вихованості, а кількість дітей із низьким рівнем зменшилася. Це свідчить про те, що впровадження технологій національного виховання сприяє покращенню національної свідомості у дошкільників. У контрольній групі

також були виявлені деякі позитивні зміни, але вони були менш виразними порівняно з експериментальною групою. Використання технологій національного виховання може бути ефективним і корисним підходом у приватних центрах розвитку для формування національної свідомості та ідентичності у дітей дошкільного віку. Важливо подальше вдосконалення цих методик та програм для досягнення ще кращих результатів у вихованні молодого покоління.

Проведення теоретичного та експериментального дослідження у межах даної магістерської роботи може мати кілька корисних аспектів. Перш за все, результати дослідження вказують на важливість та ефективність використання технологій національного виховання у приватних центрах розвитку для формування національної свідомості у дітей дошкільного віку. Це може бути корисним для науковців та дослідників у сфері педагогіки, які вивчають методи виховання та їх вплив на розвиток дітей.

Також результати дослідження можуть бути корисні для практикуючих педагогів та власників приватних центрів розвитку, які працюють з дітьми дошкільного віку. Вони можуть використовувати ці методики та підходи для покращення національного виховання своїх вихованців. Крім цього, результати роботи можуть сприяти поліпшенню якості освіти та виховання дітей дошкільного віку в приватних центрах розвитку.

Це може позитивно позначитися на розвитку національної ідентичності та культурної свідомості молодого покоління. Також результати дослідження можуть спонукати до подальшого вдосконалення програм та методик національного виховання для дошкільників, зокрема у приватних центрах розвитку.

Отже, ця робота може мати значущий вплив на науку та практику в галузі національного виховання дітей дошкільного віку, а також сприяти поліпшенню якості освіти та виховання в приватних центрах розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Хамадані Н. Д., Вдович О. М., Сидоренко Н. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрямок сучасної національної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. 2015. №7 (296). С. 180–186.
2. Антонєць М. Національне виховання за П. Лосюком. *Директор школи Україна*. 2009. № 7/8. С. 26–31.
3. Баглай М. Традиційна культура українців: загальноукраїнські риси та локальні особливості (на прикладі Святого вечора, 6 січня). *Дев'ять життів традиції*: матеріали всеукраїнського форуму-семінару (13-15 вересня 2019). Харків : ФОП Шейніна О.В. 2019. С. 6–15.
4. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / АПН України. Київ : Ред. журналу «Дошкільне виховання». 2021. 62 с.
5. Балагура О. Необхідні умови для формування національних світоглядних концепцій. *Вища школа*. 2012. № 1. С. 108–111.
6. Бех В. Національне виховання в контексті глобалізаційних процесів: актуальні питання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2011. № 1. С. 11–13.
7. Бех І. Д. Патріотизм має бути дієвим. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 2–3.
8. Бех І., Чорна К. Національна ідея у виховному процесі школи: програмно-виховний контекст. *Шкільний світ*. 2008. № 45. С. 1–37.
9. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Гірська школа Українських Карпат. 2015. № 12-13. С. 26–37.
10. Беленька Г., Половіна О., Кондратець І. Програма «Дитина» : нові підходи й змістові акценти в дошкільній освіті. *Дошкільне виховання*. 2021. № 1. С. 14-16.
11. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. Київ : Вища школа, 2003. 207 с.
12. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Херсон : Таврійський вісник освіти. 2017. № 1. С. 53–59.
13. Буздуган О. А., Воробйова С. О. Патріотичне виховання дітей старшого

дошкільного віку, як консолідуючий чинник розвитку сучасного українського суспільства. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: збірник наукових доповідей / за загальною редакцією д. п. н., доцента кафедри теорії і методики дошкільної освіти Ю. А. Руденко. Одеса: Бондаренко О. М., 2019. С. 37–39.*

14. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Ч. 2. Боффало Мюнхен : Видавництво Спілки української молоді, 1957. 270 с.
15. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків : Т. 1. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
16. Ващенко Г. Завдання національного виховання української молоді / Григорій. Київ, 2003. : Хвороби в галузі національної пам'яті. – С. 170–179.
17. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. *Педагогічні нариси*. Львів, 1996. 240 с.
18. Вишневецький О. Український національний характер та сучасний ідеал виховання української молоді. *Педагогічна думка*. 2013. № 1. С. 3–8.
19. Відмиш Л. І. Система національного виховання: шляхи та засоби реалізації. *Виховна робота в школі*. 2011. № 8. С. 7–9.
20. Вознюк Г. Національне виховання. Директор школи, ліцею, гімназії. 2011. № 2. С. 26–28.
21. Волин О. В. Національне виховання – невід'ємна складова гармонійного розвитку особистості. *Виховна робота в школі*. 2012. № 4. С. 2–4.
22. Ворожбіт-Горбатюк В., Борисенко Н. Національна традиція у духовно-моральному вихованні дітей. *Дев'ять життів традиції: матеріали всеукраїнського форуму-семінару (13-15 вересня 2019)*. Харків : ФОП Шейніна О.В. 2019. С. 39-41.
23. Гавеля О. М. Національно-культурна ідентичність та її ціннісні основи: освіченість, вихованість, моральність і патріотизм українців. *Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 20–26.
24. Газіна І. О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості. *Педагогіка*. 2015. №1. С. 8–10.
25. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
26. Грицик Л. Виховання дітей на народних звичаях та обрядах у дошкільному закладі. *Молодь і ринок*. 2011. № 3. С. 145–147.
27. Грушевський М. Ф. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. Київ : Либідь, 2006. 253 с.
28. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття // *Освіта України*. 2002. №33. С.4–6.
29. Дзюбенко Л. В. Концептуальні погляди С. Русової на національне виховання дітей. *Наука і освіта*. 2008. № 8/9. С. 33–41.
30. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
31. Драгоманов М. П. Вибране. Київ, 1991. 593 с.
32. Дронова О. О. Національне виховання дошкільників засобами народного мистецтва України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2016. № 6. С. 62–67.
33. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
34. Духнович О. Народна педагогія. Вибрані твори ; під ред. Д. М. Федак. Ужгород : Закарпаття, 2003. 566 с.
35. Закон України «Про дошкільну освіту» : за станом на 25 листопада 2017 року / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ : Парламентське видавництво, 2017. 31 с
36. Захарченко Р. О. Національна самосвідомість у системі загальнолюдських цінностей. Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 1997. С. 41–43.
37. Калуська Л. В. Виховний вплив народних ремесел на формування особистості

старшого дошкільника. Проблеми освіти. Вип. 7. Київ, 1997.

38. Калуська Л. В. Народні ремесла у дитячому садку. Бібліотека вихователя дитячого садка. 2015. №8. С. 63–64.

39. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 186 с.

40. Коберник О., Коберник Г., Білецька І. Категорія виховання в педагогічному дискурсі. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць. Вип. 2(22). 2020. С. 70–81.

41. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Навч.-метод. посібник / Наук. ред. О. Л. Кононко. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.

42. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. Дошкільне виховання. 2002. № 5. С. 11–13.

43. Концепція національного виховання // *Освіта*. 1994. 26 жовтня. С. 5–12.

44. Концепція національно-патріотичного виховання молоді : наказ М-ва України у справах сім'ї, молоді та спорту, М-ва освіти і науки України, М-ва оборони України, М-ва культури і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49 // Основи захисту Вітчизни. 2010. № 1. С. 9–13.

45. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novukontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/> (Дата звернення: 03.09.2023)

46. Корда Г. С., Корда Л. А. Національне виховання дошкільників у поглядах С. Ф. Русової. *Проблеми національного виховання у спадщині С. Русової* : матеріали Всеукр. пед. читань, присвяч. 140-річчю з дня народж. С. Ф. Русової / М-во освіти України, АПН України, Ін-т педагогіки АПН України, Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя, Чернігів. обл. ін-т підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти ; відп. ред. Є. І. Коваленко. Чернігів, 1996. Кн. 2. С. 26–27.

47. Крусь О. Національне виховання як педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2. С. 74–76.

48. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. Умань, 1993. 108 с.

49. Куцова Т. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Методичні рекомендації. Харків: Великобурлуцький ДНЗ «Сонечко», 2016. 69 с.

50. Лавриненко С. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до національного виховання засобами мистецтва: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. пед.. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Кіровоград. 2005. 21 с.

51. Ларіна І. О., Доля Ю. В. Професійне самовдосконалення як запорука готовності майбутніх вихователів до здійснення національного виховання дошкільників. Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 22-23 трав. 2015 р.) / Департамент культури і туризму Харків. обл. держ. адмін., Обл. орг.-метод. центр культури і мистец. ; [редкол.: Л. Г. Омельченко, О. Г. Бугайченко, Н. М. Роман]. Харків : Точка, 2015. С. 102–104.

52. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства : навч.-метод. посібник. М-во освіти і науки, молоді та спорту України. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 718 с.

53. Литвин І. М., Нікішенко Г. В. Національно-патріотичне виховання в логопедичній роботі дошкільного закладу: науково-методичний посібник. Черкаси : КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2017. 77 с.

54. Мірошніченко В. І. Українська мова – надбання та цінність українського народу. Українська культура та ментальність : самобутність в умовах глобалізації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Сімферополь : Центр розвитку освіти, науки та інновацій, 2009. С. 59–62.

55. Мірошніченко В., Добровольська Г. Народознавство як невичерпне джерело

розвитку особистості. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 4(23). С. 251–263.

56. Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 152. С. 20–24.

57. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті : проект / МОН України ; АПН України. Київ : Шкільний світ, 2001. С. 4–6.

58. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / *Управління освітою*. 2013. №4. С. 24.

59. Національно-патріотична складова дошкільної освіти в умовах позашкілля: посібник / Уклад. І. В. Ратинська. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 103 с.

60. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Пироженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Пироженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

61. Петренко Л. М. Сутність національного виховання за спадщиною Г. Вашенка. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико – математичного факультету / ПНПУ імені В. Г. Короленка; редкол.: Ю. Д. Москаленко (голов. ред.) та ін. Полтава : Астроя, С.302 –311.

62. Побірченко Н. С., Рогальська Н. В. Використання української етнопедагогіки в дошкільному закладі : навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2003. 117 с.

63. Полевикова О. Б., Шурда Ж. І. Дослідження проблеми патріотичного виховання дітей у сучасному просторі дошкільної освіти України. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018 [Electronic resource] / Editors prof. L.N. Katjuhin, I.A. Salov, I.S. Danilova, N.S. Burina. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek. Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2018. С.340–348.*

64. Полікарпова О. Питання вивчення та збереження народних традицій у закладах дошкільної освіти. *Дев'ять життів традиції: матеріали всеукраїнського форуму-семінару (13-15 вересня 2019)*. Харків : ФОП Шейніна О. В. 2019. С. 76–79.

65. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.

66. Про Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді : рішення МОН України від 26 берез. 2015 р. № 3/5. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS24824?ga=2.147209599.971535072.1652038114-534840994.1651940459>.

67. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 334/2013 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prezident.gov.ua/documents/15828.html>

68. Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах: Інструктивно-методичні рекомендації (Додаток до листа МОН України від 25.07.2016 № 1-9/396) //Дошкільне виховання. 2016. № 9. С. 11–15.

69. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, за заг. ред. О. В. Нізковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.

70. Руденко Ю. Д. Національне виховання: відродження і перспективи. Педагогіка і психологія. 1994. № 31. С.132–140.

71. Рудницька М. Г. Вашенко про національне виховання української молоді. *Дидактика*. 2019. № 19. С. 139–141.

72. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ: Освіта, 1996. 304 с.

73. Севаст'янова О. А. Національне виховання сучасної молоді в освітньому просторі. Пріоритетизованого розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 16-17 березня 2018 р. Одеса, 2018. С. 91–94.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця. Основні форми роботи з дітьми відповідно до програми національного виховання

Тема	Мета
<i>Проведення занять</i>	
Моя рідна мова	Ознайомити дітей зі звуками, буквами та словами своєї національної мови, розвивати вміння розповідати прості речення та висловлювати свої думки
Традиційні символи та предмети	Вивчення національних символів, герба, прапора, а також важливих предметів культурної спадщини, які відображають історію та традиції
Святкові обряди та традиції	Познайомити дітей із святковими обрядами та традиціями національних свят, розвивати в них почуття святковості та патріотизму
Видатні історичні постаті	Розповісти дітям про відомих героїв та видатних постатей своєї країни, підкреслити їхні досягнення та внесок у національну історію
Народні казки та легенди	Вивчення народних казок та легенд, розвиток вміння розуміти моральні навчання та цінності, що містяться у казках
Музика та танці культури	Запозичення дітей з музикою, піснями та танцями своєї культури, підтримка інтересу до традиційної музичної спадщини
Гастрономічні традиції	Ознайомити дітей зі стравами та продуктами, що є частиною національної кухні, підкреслити важливість традиційного харчування
Звичаї та обряди	Вивчення національних звичаїв та обрядів, пов'язаних з різними життєвими ситуаціями, формування поваги до них
<i>Проведення інтерактивних ігор</i>	
Відіграймо давні обряди	Відтворення та популяризація традиційних обрядів та ритуалів через активну участь гравців, сприяння збереженню культурних традицій і підвищення інтересу до національної спадщини
Хто як живе?	Сприяння розумінню та відчуттю життя, умов і традицій інших людей та культур, підвищення толерантності і розвиток міжкультурного спілкування
Вірші та пісні минулого	Відкриття і дослідження літературних і музичних шедеврів минулих епох, сприяння культурному освітленню та підтримка апробації важливих творчих досягнень минулого
Подорож часом	Створення можливості для учасників вивчати і розуміти історичні періоди, події та культурні традиції через імітацію подорожі в часі, сприяння освіті та історичній свідомості
Традиційне весілля	Відтворення та вивчення традиційного весільного обряду, сприяння збереженню культурної спадщини та підтримка розвитку інтересу до національних весільних традицій
Пошук скарбів культури	Вивчення та розуміння культурних скарбів та спадщини, сприяння розвитку культурної освіти та поширенню апробованих цінностей учасників
<i>Проведення майстер-класів</i>	
Вишиванка - душа України	Вивчити історію вишиванки як символу національного одягу, навчити дітей робити прості вишиванки з використанням традиційних візерунків
Писанкарство - мистецтво Великодня	Ознайомити з технікою писанкарства та його символікою, навчити дітей малювати писанки та розфарбовувати їх

Рушник - традиційний предмет культури	Вивчити значення рушника в українській культурі, створити власноруч кольорові рушники з традиційними візерунками
Гастрономічні традиції: готуємо борщ та вареники	Навчити дітей готувати традиційні українські страви, такі як борщ та вареники, розповісти про їхнє значення у національній кухні
Ліплення з глини: фігурки тварин	Навчити дітей ліпити з глини фігурки тварин, які є частою темою народного мистецтва
Обрядовий керамічний виріб	Вивчити традиційні обрядові керамічні вироби, такі як чаші чи кухольки, та створити їх власноруч
Петриківське Розписування	Ознайомити з унікальним стилем народного розпису - петриківським розписом, навчити дітей створювати прості візерунки
Символіка традиційних страв	Розповісти про традиційні українські страви та їхню символіку, навчити дітей розмальовувати та прикрашати печиво, паски тощо
<i>Проведення екскурсій</i>	
<i>Проведення свят та фестивалів</i>	
Фестиваль вишиванок з назвою «Вишиванка - кольори національності»	Популяризація вишиванки, виховання національної свідомості, розвитку мистецтва, формування патріотизму та толерантності, розвиток творчих навичок та зміцненні родинних зв'язків
Свято козацької доби: «Слава та героїзм козаків»	Відзначення культурної спадщини та героїзму козаків, виховання патріотизму та розширення знань про козацьку культуру і історію України
Фестиваль весняних обрядів «Весняний будильник»	Відзначення приходу весни, збереження та популяризація народних обрядів та культурної спадщини, підтримка екологічної свідомості та сприяння розвитку місцевого туризму
Свято Святого Миколая: «Добрі подарунки»	Збереження та популяризація традицій обміну подарунками, сприяння доброчинності, та відзначення святкового духу під час різдвяних свят
Фестиваль Вербної неділі: «Вітання весни»	Відзначення приходу весни, популяризація та відновлення традицій весняних святкувань, і сприяння об'єднанню спільноти навколо культурних подій та традицій
Свято Івана Купала: «Магія ночі Купала»	Відзначення та відтворення традиційних українських обрядів та обрядовості в честь Івана Купала, сприяння збереженню культурної спадщини і популяризація національної культури
Фестиваль День Незалежності: «Слава Україні!»	Відзначення та вшанування національної незалежності України, підтримка патріотичних почуттів, та виявлення гордості за свою країну
<i>Проведення музичних та танцювальних занять</i>	
Музичне заняття: «Ритми та мелодії України»	Ознайомлення дітей з українською музичною культурою, відтворення та популяризація українських ритмів і мелодій, та сприяння розвитку музичних навичок та національної ідентичності серед дітей
Танцювальне заняття: «Танцюємо разом»	Сприяння фізичному розвитку, соціальній взаємодії та розвитку ритму і координації учасників через веселу інтерактивну танцювальну діяльність
Тематичні музичні воркшопи: «Звуки України».	Ознайомлення учасників з різноманітними музичними традиціями та інструментами України, сприяння розвитку музичних здібностей і культурної свідомості
Танцювальні ігри: «Танцювальні традиції».	Ознайомлення учасників із традиційними танцями різних культур та регіонів, сприяння культурному обміну і розвитку соціальної взаємодії через танці та рухову активність
Музично-танцювальний	Відзначення та виявлення різноманітності музичних і

фестиваль: «Мелодії та рухи України»	танцювальних традицій України, сприяння культурному обміну та відродженню національної культурної спадщини
Інтерактивні вистави: «Історія у музиці та танцях».	Передача історичних подій та культурних моментів через музику і танці, надихання на вивчення історії та культур світу та підтримка культурної освіти

Додаток Б

Конспект заняття “Віночок, віночок – прикраса дівоча”

Мета: продовжувати знайомити дітей з народними символами і національними оберегами (вінком), символічним значенням квітів та стрічок українського віночка. Поповнити словник дітей словами – назвами квітів, що традиційні для українського вінка: безсмертник, мальва, чорнобривці, волошка, барвінок, ромашка, любисток. Розвивати пізнавальний інтерес до народних традицій; діалогічне та правильне мовлення. Виховувати патріотичні почуття, повагу до національних символів українського народу.

Матеріал: скриня, віночки для дівчат, вірші.

Попередня робота: розглядання ляльки в національному одязі, розповідь вихователя про обереги та національну символіку; читання українських народних казок, легенд; розучування народних хороводних ігор.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні я прийшла до вас із подарунком. Цей подарунок передала нам лялька Оксана. Подивіться, яка чудова скриня. Вам цікаво, що в ній? Тоді давайте поглянемо (відкриває скриню, дістає віночки).

- Що це? Так, це українські віночки для дівчат. Дівчата, хочете їх одягнути? (роздає дівчатам віночки, один залишає для себе).

- Діти, Оксанка попросила мене розповісти вам цікаву легенду про вінок. Слухайте уважно.

Віночок – це традиційний символ нашого народу, елемент нашого українського жіночого вбрання, це своєрідний дівочий оберіг, що береже дівоче волосся, знімає головний біль, заспокоює нервову систему, захищає дівчину від лихого ока.

Віночки носили лише дівчата. Починали носити його дівчата з 3-х років. Потім у 4 роки надягали вже інший вінок, з іншими квітами. Далі вінок мінявся у 6 років, 7 років, 12 років і далі. Кожний вінок мав своє значення. Вінок в Україні плели з живих або сухих квітів.

Давайте подивимось, які квіти вплітали у віночок (розглядання). У віночку може бути до 12 різних квітів і кожна з них щось символізує: барвінок – життя, безсмертник – здоров'я, мальва – краса, ромашка – мир, спокій, цвіт вишні та яблуні – материнську любов, любисток – людську відданість, деревій – символ здоров'я, калина – символ дівочої вроди, вродливості, чорнобривці – знімають головну біль, незабудки – зір розвивають.

Діти, а як називається ця квітка? Правильно, мак. Він символізує тугу та печаль за тими, кого вже немає з нами.

Хто з вас хоче розповісти вірш про цю чарівну квітку?

М.Познанська “Ромашка”

На стрункій високій ніжці
 Біля річки, на лужку
 У косичці білосніжній
 Стрів я квітоньку таку.

Т.Г.Шевченко

Зацвіла в долині
 Червона калина.
 Ніби засміялась
 Дівчина - дитина

А.Камінчук “Любисток”

У росі, немов намисто,
 Під вікном у нас любисток.
 Цей любисток мама любить,
 Бо його садила Люба
 І садила, й доглядала,
 З відерця поливала.

Л.Забашта “Волошки”

Я ніколи не забуду,
 Як я полечком ішла,
 А між жовтими житами
 Синя квіточка цвіла.
 Я волошки в житі рвала
 І сплела собі вінок.
 С жайворонками співала,
 З вітерцем пішла в танок.

В.Василяшко

Барвінок стелиться низенько,
 Не клоне в приземку стебло.
 Чи не тому в барвінку, ненько,
 І взимку листя зелененьке,
 Що від землі бере тепло.

Вихователь. Діти, до віночка в'яжуть кольорові стрічки для того, щоб ховати волосся від чужих очей. «Кожна стрічка на віночку сяє, кожна – призначення має». Коричнева (в'яжуть першою посередині) – це символ землі-годувальниці; обабіч – дві жовті, це – ясне сонечко; за ними йдуть з різних боків зелені – жива природа, символ життя і молодості; далі йдуть сині – небо й вода; жовтогарячі – символ хліба; фіолетова – символ мудрості, розуму; малинова – символ душевності, щирості; рожева – символ достатку, багатства; по краях в'яжуть білі стрічки – символ чистоти душі.

Вихователь пропонує дітям пограти у дидактичну гру «Добери стрічки до віночку» (діти на прохання вихователя приносять стрічки, вихователь влітає їх у вінок, спонукає дітей до діалогу:

- Принеси мені блакитну стрічку і скажи, що вона означає.
- Принеси стрічку, що символізує природу, життя, якого вона кольору?)

Після цього, вихователь пропонує дітям пограти у народну українську гру «Чий вінок кращий?».

Опис гри.

Діти поділяються на дві групи. Кожна група стає в коло. На слова:

«Візьмемося за руки
Підемо на луки,
Там сплетем віночок,
Станемо в таночок».

Діти беруться за руки і йдуть по колу ліворуч. На останні слова зупиняються й піднімають руки вгору.

«Чий найкращий вінок,
Той і піде у танок».

Діти швидко опускають руки на плечі своїх сусідів. Вихователь відзначає, в якому колі діти швидше поклали руки на плечі і додержують форму кола. Діти з відзначеного кола танцюють під супровід бубна.

Наприкінці заняття вихователь пропонує дітям за бажанням виконати аплікацію «Український вінок», або сплести його зі штучних квітів.

Додаток В

Конспект заняття «Українська народна іграшка»

Мета: показати дітям красу народної глиняної іграшки із Опішні. Вчити прикрашати форму іграшки візерунком із крапок, ліній, мазків, варіюючи їх за кольором. Викликати почуття естетичної насолоди від декоративного малювання. Розвивати творчість, акуратність. Виховувати любов та повагу до виробів українського прикладного мистецтва.

Матеріал: глиняні іграшки із Опішні, гуаш червоного, коричневого, зеленого, жовтого кольорів, пензлі, тоновані форми іграшок для розписування.

Попередня робота: знайомство з українськими народними іграшками, розгляд ілюстрацій.

Хід заняття

Вихователь звертає увагу дітей на виставку глиняних іграшок.

- Що ви бачите перед собою?
- Чим ці іграшки відрізняються від звичайних іграшок?
- Як ще можна назвати прикрашену розписом іграшку?

Вихователь:

Ці іграшки надійшли на цю виставку із чудового міста – Опішні, що на Полтавщині. Народились іграшки в руках дивовижних майстрів, які розуміють мову рослин, тварин і кольорів. Обережно бере опішнянський майстер шматок глини у долоні і дарує йому свою любов і фантазію. Від цього шматочок перетворюється у дивну фігурку тварини: коника, півника, поросятко...а коли майстер торкається іграшки пензликом, вона починає співати квітами, листям, колоссям, ягодами.

Вихователь пропонує дітям помилуватися красою іграшок, розглянути рослинний орнамент, палітру розпису.

- Які кольори бачать діти?

Так, в опішнянській іграшці зустрічаються червоний і коричневий, жовтий і зелений кольори.

Вихователь пропонує дітям вибрати для розпису форму за бажанням (коник, півник, свинка, баранчик, качка, собака, ведмедик).

Разом з дітьми розглядають форму, обстежують її. Вихователь пропонує покласти долоню на середину форми – тулуб, тут можна розмістити основний візерунок. Пригадують з дітьми знайомі технічні елементи декоративного розпису (лінія, крапка, мазок). Показує дітям, як із цих елементів можна скласти «кривульку з накапуванням» (хвиляста лінія, що в'ється між крапками), «гілку» (пряма лінія, мазки).

Пропонує дітям прикрасити форму іграшки візерунком. У кінці заняття викладають прикрашені форми іграшок на виставку.

Додаток Г

Сценарій спортивного свята “Козацькі розваги”

Мета: зацікавити дітей історичними подіями, пов’язаними з Запорізькою Січчю. Створити дітям святковий піднесений настрій. Викликати бажання показати свої вміння, знання, силу, швидкість у подоланні різних перешкод. Виховувати усвідомлення дитиною себе як громадянина України; риси характеру українських козаків: повагу до національних традицій, товарищескість, кмітливість, чесність.

Обладнання та інвентар: вишиті рушники, українські костюми, емблеми команд, хата, тин, гімнастичні лави (2), канат, колодязь, палиці, паперові гриби, бутафорські казани, фланелеграф, медалі для нагородження дітей.

Музичний матеріал.

1. “Ой, зелене жито, зелене” (укр. нар. пісня) – аудіо запис
2. “І шумить, і гуде” (укр. нар. пісня)
3. “Пісня про рушник”, сл. С.Малишко – аудіо запис
4. “Ой, у вишневому садочку” (укр. нар. пісня) – аудіо запис
5. “Ой, на горі два дубки” (укр. нар. пісня)
6. “Ой, у гаї, гаї” (укр. нар. пісня)
7. “Несе Галя воду” (укр. нар. пісня)
8. “Антошка”, муз В.Шаїнського
9. “Ми – діти українські”, муз. Ю.Михайленко

Попередня робота:

- знайомство дітей з українською символікою, символами, традиціями, народними іграми;
- бесіда про Запорізьку Січ, козаків;
- підбір віршів, пісень, розучування українських таночків, написання сценарію свята;
- слухання української народної музики;
- розгляд ілюстрацій;

Хід свята

Ведучий.

Якщо кажуть, що козаків в Україні вже нема,

Ви не вірте, це – даремні і пусті слова.

Козачата як почують, зберуться до купи,

І про їхні витівки скрізь можна почути.

(Звучить укр. нар. пісня “Зелене жито, зелене”. Під музику виходять 2 дівчинки з рушниками та створюють браму, через яку входить решта дітей та дорослих і стають по обидві сторони залу)

Ведучий.

Вас вітають залюбки українські козаки!

1 хлопець

Ми – дітвора українська,

Хлопці-козачата.

Хоч слабкі у нас ще руки, та душа завзята!

2 хлопець

Бо козацького ми роду,

Славних предків діти,

І в садочку ми вчимося

Рідний край любити.

3 дівчина

Ми малі, та всі ми друзі,

Ми – одна родина,

А найбільша наша мати –

Рідна Україна!

Ведучий.

Два курені бачу я прийшли до нас сюди здаля.

Чи ж не маєте охоти на святі позмагатись?

Силу свою і спритність нам показати,

Ще й відвагу молодецьку, як це в козаків ведеться?

1 хлопець (команда хлопців).

Наш курінь ся добре має,

Про себе розповідає.

Наш колір – блакитне небо,

Це – свобода, те, що треба.

Ми здорові, спритні, сильні,

Доброзичливі та вільні!

2 дівчина (команда дівчат).

Ми українські дівчата.

Ходили козаків шукати.

Поки хлопців ми шукали,

Собі віночки посплітали.

Сплели віночок – прикрасу дівочу.

2 дівчина

Дівчата у садочку – веселі, гомінкі.

Квітка до листочка – плетемо собі вінки.

3 дівчина

Віночок, віночок, дівочий оберіг,

Віночок, віночок

Із квітів польових.

4 дівчина

Вихваляють козачат

За повагу до дівчат.

Покажіть нам, козаки,

Які ви славні вояки!

Ведучий.

Команди козаків готові до змагань, а оцінювати їхню силу, спритність буде журі.

То ж давайте, козаки,

Ви – завзяті вояки,

Та і ви, дівчата

Силу і спритність

Готові нам показати?

Гра “Перетягни канат”

Ведучий.

Молодці, малята, всі!

А ще треба довести,

Хто ж із вас ловкіший,

Спритніший, сміливіший.

Гра “Хвостач”

Ведучий.

Поки ви тут змагались,

Ми через річку перебравались,

Та йшли через криницю,

Щоб набрати там водиці.

Ану до нас зараз прийдіть,

І водиці принесіть.

Ведучий.

Щоб до нас сюди пройти,
 Треба місток перейти.
 Обережно всі ступайте,
 Воду не порозливайте!
 Гра “Наносимо води” (грають обидві команди)

1 хлопець

Ну і гарні в нас дівчата,
 І веселі, завзяті!

2 хлопець

Але чи зможуть нам у горах
 Вони вечерю зготувати?

1 дівчинка

Ви нам ватру розкладіть,
 А тоді й їсти просіть.

1 хлопець

Ми вам ватру розкладемо.

1 дівчинка

Ми грибочків принесемо.

Гра “Збери гриби” (грають дівчата)

Ведучий.

Ви, козаки, швидко в дорогу відправляйтеся, дрова збирайте, ватру розкладайте.

Хлопець

Ідемо по дрова, розкладемо ватру
 І поглянемо, чого дівчата наші варті.

Гра “Збери дрова” (грають хлопці)

Гра “Передай ложку” (грають всією командою)

Ведучий.

Ну, вечеря дуже смачна,

Дякуємо малята!

Дуже гарне та веселе

Вийшло у нас свято!

Ось, які у нас малята,

Справжні козачата.

Усі змагались, танцювали,

Тільки пісень ще не співали.

Пісня “Ми – діти українські”

Ведучий.

Усі змагалися завзято.

Зараз почуємо результати:

Просимо наше журі

Оцінки оголосити.

(нагородження дітей)

Ведучий.

В’ється змією стежина,

Де ростуть кущі ожини,

Ми до дому поспішаємо,

Всім вам радості бажаємо.

(Діти під музику виходять із зали)

Додаток І

Конспект заняття « УКРАЇНА - МОЯ БАТЬКІВЩИНА. ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ.»

Мета: Розширити знання дітей про Батьківщину – Україну; ознайомити із символами України – Гімном, Прапором, Гербом. Учити уважно слухати твір В.Сухомлинського «Ластівка над вікном», розуміти зміст твору; вміти відповідати на поставлені вихователем запитання; розвивати зв'язне та діалогічне мовлення, пам'ять, мислення, увагу. Виховувати любов до рідної землі, почуття патріотизму, повагу до державних символів України.

Матеріал та обладнання: Герб, Прапор, Державний Гімн (аудіо запис), картки з малюнками тварин до гри «Допоможіть знайти рідну домівку», твір В.О.Сухомлинського «Ластівка над вікном», м'яч, д/гра «Склади ціле з частин».

Словник: Батьківщина, символи, Герб, тризуб, прапор, гімн, жовто-блакитний, ластівка.

Хід заняття:

Вихователь. Діти, сьогодні ми поговоримо про найдорожче серцю кожної людини – Батьківщину. Ми постійно вживаємо слова «рідна земля», «рідний край». А як зрозуміти ці слова? Чому вони для нас найдорожчі? Послухайте вірш «Що ж таке Батьківщина?»:

«Під віконцем калина,
Тиха казка бабусі,
Ніжна пісня матусі,
Дужі руки у тата,
Під тополями хата,
Під вербою криниця,
В чистім полі пшениця,
Серед лугу лелека
І на лузі лелека,
І діброва далека,
І веселка над лісом,
І стрімкий обеліск...»

Вихователь. Діти, а як називається наша Батьківщина? (Це Україна, рідне місто, рідний дім...)

Вихователь. Там, де народилася людина, там і є її Батьківщина. Ще кажуть:

- Одна Батьківщина, і більш не буває.
- Місця, де родилися, завжди святі.
- Хто рідну оселю свою забуває, той долі не знайде в житті.

Вихователь. Наша з вами Батьківщина – це Україна. Що для кожного з нас означає Україна? (Відповіді дітей.) Так, Україна – це наша земля, рідний край, чудовий парк, сосновий ліс. Вона дуже багата на ліси, засіяні житом та пшеницею поля, гори і ріки. Наша Україна має свої державні символи: Герб, Прапор і Гімн, які розповідають про її історію. Її сутність, тобто найхарактерніше для неї.

Вихователь показує Герб.

- Герб – офіційна емблема держави, символ влади. В основу сучасного Герба покладено давній золотий тризуб на синьому тлі. Він символізує мир, творчу працю, є продовженням історичних геральдичних традицій українського народу. Якщо уважніше придивитися до золотого тризуба, можна прочитати слово «воля».

Діти розглядають національний прапор.

- Український державний прапор – це синьо-жовте прямокутне полотнище. Верхня смуга – синього кольору, нижня – жовтого кольору. Жовтий колір – це колір пшеничної ниви, колір хліба, зерна, це і колір сонечка. Адже без його теплового проміння не дозрів би врожай, не було б хліба. Блакитний колір – це колір чистого мирного неба, що простягнулось над жовтим кольором хлібного лану. Блакитний – колір води.

Діти слухають Гімн у запису.

- Національний гімн – це урочиста пісня, символ нашої державної єдності. Його слова гімну «Ще не вмерла України» написав український поет П.П.Чубинський, музику – композитор М.Вербицький. Слова гімну виражають найсердечніші думки і прагнення нашого народу.

Дидактична гра «Склади ціле з частин» (*складання прапора, герба – робота в групах*)

Вихователь. Як ви думаєте, батьківщина є тільки у людей? (*Варіанти відповідей дітей.*) Так, правильно, батьківщина є і у птахів, і у тварин, і у комах. Наприклад, для білих ведмедів батьківщиною є Північ, а для страусів – Африка. Для ластівок, солов'їв, зозуль і багатьох перелітних пташок – є наш рідний край, Україна. На зиму вони відлітають у теплі краї, але з настанням весни повертаються у свої домівки.

Послухайте твір В.О.Сухомлинського, який називається «Ластівка над вікном»

Це такий давній-давній спогад дитинства. Я лежу біля вікна. На шибках дивні візерунки. Мороз намалював усяких звірів, квіти, сині гори й високу тополю. Запам'яталася ця тополя: стоїть горда й струнка, вітер гне її, а вона не хилиться...

Пригріло сонце, візерунки розплилися, засиніло небо. Над вікном защебетали ластівки. Вони сідали на підвіконня, заглядали в кімнату. Літали кудись швидко-швидко, приносили в дзьобиках землю й ліпили гніздечко.

Я сидів біля вікна й дивився, як ластівки клопочуться біля гнізда. Що не день – то все більше пригрівало сонечко. Зашелестіло листя на яблунях. Ластівки були спокійні й ласкаві. У гнізді в них лежали яєчка.

А потім ластівки стали сторожкі, обережні й чутливі. З гніздечка виглянуло ластовеня.

Оте ластів'яче гніздо й досі в нас над вікном. Воно – мов пісня далекого дитинства. Коли я чую слово Батьківщина, мені пригадуються візерунки на шибці й перша грудочка землі в ластів'ячому дзьобику.

Запитання до дітей:

- Про кого йдеться в цьому творі?
- Що найбільше запам'яталось із дитинства?
- За ким любив спостерігати весною В.Сухомлинський?
- Якими здавались дідусеві ластівки, коли повернулись із далекого краю?
- Що таке Батьківщина у спогадах В.Сухомлинського?
- З чого починається Батьківщина кожного з нас?

Вихователь. А зараз пограймо в гру, яка називається «Допоможіть знайти свою домівку».

Людина – будинок.

Ведмідь – барліг.

Золота рибка – акваріум.

Собака – будка.

Шпак – шпаківня.

Бджола – вулик.

Жаба – озеро.

Ластівка – гніздо.

Білка – дупло.

Мураха – мурашник.

Миша – нора.

Курка – курник.

Вихователь. Багатьом мешканцям ви допомогли повернутися у свої рідні домівки. Молодці! Зараз пропоную пограти у гру «Повернулись птахи на Батьківщину».

(Діти стоять у колі, вихователь запитує у дітей про життя птахів і кидає м'яч у руки. Дитина відповідає і повертає м'яч у руки вихователю.)

Вихователь. Бачу, як горять веселими вогниками ваші оченята, як сяє усмішка на устах. Які ви щасливі, діти! Яка гарна наша країна, як хочеться робити щось добре і прекрасне

для нас усіх. На згадку про наші щасливі хвилини пропонуємо переглянути слайди «Україна – моя Батьківщина».

«У всьому світі кожний знає:

Батьківщина лиш одна.

І в нас вона одна єдина:

Це наша славна Україна.» (Ю. Шрумеляк)

Підсумок:

- Чи сподобалось вам наше заняття?
- Що нового дізнались?
- Назвіть державні символи України.
- Що залишилось у ваших серцях?

